

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

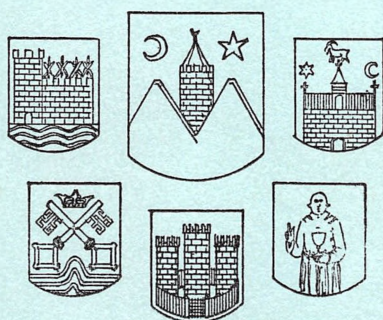
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HISTORISK SAMFUND FOR PRÆSTØ AMT

AARBOG 1958

NY RÆKKE . BIND 5
HEFTE 2

TIVOLI I NÆSTVED

ET TIDSBILLEDE FRA MIDTEN AF DET FORRIGE
AARHUNDREDE

Ved Civilingeniør *Svend Arnholtz* †, Helsingør.

DEN Succes, der lige fra Begyndelsen ombølgede det *Tivoli & Vauxhall*, der af Georg Carstensen med kgl. Tilladelse i 1843 blev aabnet paa Fæstningsterrainet uden for Københavns Vesterport, gav Stødet til, at entreprenante Mænd ogsaa andre Steder i Landet forsøgte at gøre Carstensen Kunststykket efter. En saadan Mand var Restauratør Chr. Bonnesen i Næstved.

Christan Bonnesen (han stavede altid sit Fornavn med C, selv om Indførslen i Daabsprotokollen var sket med K) er født 1805 i Korsør som Søn af Skibsbygger Rasmus Bonnesen. Hans Fødselsdag er ikke opgivet i Kirkebogen, men han blev døbt den 11. Maj. Efter at være konfirmeret kom han 1. Maj 1819 i Købmandslære hos Købmand Simonsen i Næstved, hvor han var i 4 Aar. Derefter arbejdede han som Svend først 2½ Aar hos Købmand H. M. Harboe sammesteds og 2 Aar hos Købmand H. H. Witte, indtil han 7. Dec. 1827 selv fik Børgerkab som Købmand i Næstved.

Den 14. Juli 1832 blev han i Toksværd Kirke viet til Jomfru Elisabeth (f. 1806 i Toksværd), Datter af den da afdøde Sognepræst Christopher Meyer.

Paa Folketællingslisten 1845 findes Familien boende Matr. Nr. 168*) i Møllegade (nu Nr. 2), Hjørnet af Kindhestegade, den Lundsteinske Gaard. I 1848 købte han (Skøde af 21. Jan.) Gaarden Matr. Nr. 11 Østergade (nu Nr. 1), ogsaa vendende ud mod Ny Østergade og

*) Matrikulnumrene refererer til den ældre Matrikulering, der var gældende indtil ca. 1865.

St. Mortens Kirkes Kor. Han ses dog ikke selv at have beboet denne Ejendom, som han atter afhændede 1852.

1848—50 ombyttede han sit Købmands-Borgerskab med Borgerskab som Restauratør med Tilladelse til at udskænke Drikkevarer og til Billardhold.

Den 5. Novbr. 1848 aabnede han sin Restauration i Ejendommen Matr. Nr. 210 paa *St. Peders Kirkegaard* (nu St. Peders Kirkeplads Nr. 12), hvilket bekendtgjordes saaledes i Næstved Avis:

Ny Restauration.

Gentil Restauration og Beværtning for galante Folk i Næstved og Omegn aabnes af Undertegnede Søndagen den 5 Novbr., hvor der til alle Tider paa Dagen kan erholdes forskjellige velsmagende Retter, saabelsom koldt Kjøkken, tillavet af en duelig Huusjomfru, der har lært at koge i Kongens Kjøkken.

Bed hurtig Expedition i Forening med gode Varer til de billigste Priser muligt, forventer jeg at vinde det ærede Publikums Bifald.

Fremdeles kunne erholdes Portioner udenfor Huuset, hvilket behageligt kunne vælges efter den daglige Spijseddel, hvilken udleveres til Enhver som ønsker det.

Næstved den 1. Novbr. 1848.

C. Bonnesen.

I de følgende Aar averterede han overordentlig meget, og man kan roligt sige, at han i disse Aar var Næstved Avis' største Annoncør. Denne udstrakte Annoncering bidrager paa afgørende Maade til, at man kan danne sig et ret nøjagtigt Billede af hans Virksomhed i Næstved. Annonceringen danner i alt væsentligt Grundlaget for denne Artikel; i mangfoldige Tilfælde citeres Annoncerne, i andre Tilfælde er Fotografier af Annoncer direkte indsat i Teksten.

Indtil henimod Midten af 1800-Tallet var St. Peders Kirke omgivet af en Kirkegaard af stort set rektangulær

Form. Kirkegaarden var paa de tre Sider, mod Øst, Nord og Vest, omgivet af en Mur, hvori der dog flere Steder var indbygget Smaahuse. Imellem Muren og Bebyggelsen omkring Kirken, der i Hovedsagen svarer til den nuværende Bebyggelse, løb nogle snævre Gader. Kirkegaardens Sydside udgjordes derimod af en Husrække af middelalderlige grundmurede Huse, der havde Facade ud mod Kirkegaarden.

Fig. 1. Husrækken syd for St. Peders Kirke o. 1900. Længst t. v. det vestligste Parti af gl. Matr. Nr. 210 (St. Peders Kirkeplads Nr. 12), hvor Chr. Bonnesen havde Restauration 1848—54. Fotografiet optaget, efter at Bygningen var blevet paaført en 2. Etage mod St. Peders Kirkeplads.

Efter Anlægget af den nye Kirkegaard udenfor Østerport i 1821 ophørte Begravelserne paa den gamle ved Kirken, og fra 1847 var den nedlagt som Kirkegaard, idet Kommunalbestyrelsen da bestemte, at Muren maatte nedrives og bortsælges til Fordel for St. Peders Kirke, ligesom Kommunen i de følgende Aar indtil Midten af 1850-erne indkøbte de i Kirkegaardsmuren indbyggede Huse og lod dem nedrive. Den Plads, der herefter fremkom paa den sløjfede Kirkegaards Grund i Forening med de

omkransende Gader, benævntes efterhaanden St. Peders Kirkeplads.

Den omtalte sydlige Husrække bestod i 1848 vestligst af det saakaldte „Henrik Gotschalcks Stenhus“ fra ca. 1475 (Matr. Nr. 207, nu Nr. 8). Øst derfor laa den ca. 33 m lange Bygning kaldet „Mogens Tuesøns Stenboder“, der var opført kort før 1484 (i hvilket Aar den skænkedes til St. Peders Kirke, se Aarbogen fra 1920, pag. 4 f.f.). Denne Bygning bestod oprindeligt af 7 ens Boliger, hver med Indgang fra Kirkegaarden; i Aarenes Løb var Huset dog ændret saaledes, at det i 1848 saa saadan ud: de to vestligste Boliger var sammenlagt til een (Matr. Nr. 208), den tredie Bolig bestod fortsat selvstændigt (Matr. Nr. 209), medens de 4 østligste var sammenlagt til een Ejendom (Matr. Nr. 210). Senere er Matr. Nr. 208 og 209 slaaet sammen (nu Gade-Nr. 10), hvorimod Matr. Nr. 210 fortsat bestaar som selvstændig Ejendom (nu Gade-Nr. 12), men med ombygget Facade mod Kirkepladsen og samtidig forsynet med et 2. Stokværk. De øvrige nævnte Huse bestaar derimod endnu kun af eet Stokværk mod Pladsen. Østligst i Husrækken laa i 1848 det saakaldte „Peder Syvs Hus“, et to Stokværk stort Stenhus i gotisk Stil, opført antagelig kort efter Mogens Tuesøns Stenboder; denne Bygning benyttedes til 1739 som Latinskole og derefter som dansk Skole, og den nedbrødes 1881 for at give Plads for den nye Kommuneskoles Inspektørbolig.

Det var i den nævnte Ejendom Matr. Nr. 210, at Chr. Bonnesen i 1848 lejede sig ind med sin Restauration. Ejendommen ejedes dengang af Instrumentmager og Møbelhandler Carl Edvard Møller, der havde købt den i 1846. Forhuset var 21 m langt, 8 m dybt og bestod ligesom de øvrige Dele af Mogens Tuesøns Stenboder mod Gaden af 1 Stokværk i Grundmur med Tegltag, men mod Gaarden af 3 Stokværk ligeledes af Grundmur og med Tegltag. Paa Grund af Terrænets stærke Fald mod Gaarden var 1. Stokværk mod Gaden identisk med 2. Stokværk

mod Gaarden, hvilket altsaa yderligere var paaført et Stokværk, som ikke var oprindeligt.

En udvendig Trappe førte fra 1. Stokværk ned til Gaardspladsen. I Ejendommens vestre Skel fandtes et 13 m langt og $5\frac{1}{2}$ m dybt Sidehus i 3 Stokværk ligeledes af Grundmur og teglhængt og forsynet med en Port, gennem hvilken der var Adgang til Gaarden ad et lille

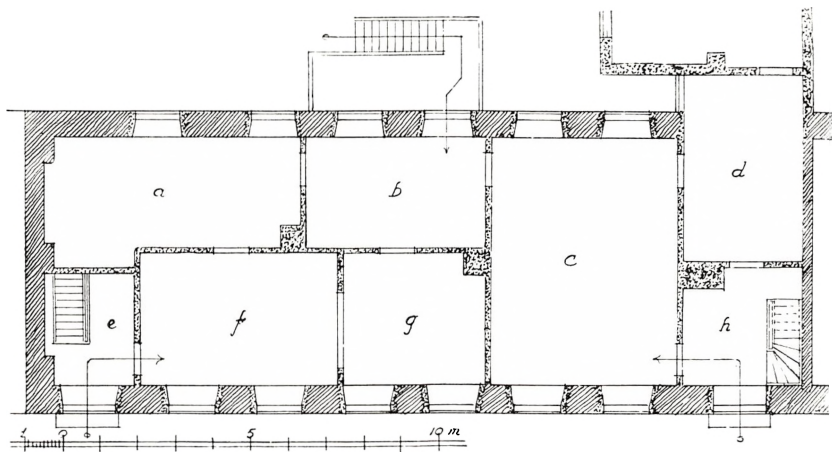

Fig. 2. Grundplan over første Stokværk af gl. Matr. Nr. 210, St. Peders Kirkeplads 12), hvor Chr. Bonnesen havde Restauration 1848—54. a, b, e, f og g svarer til Restaurationslokalerne med Entré og Læsestue. c maa være „Salen“. Opmaalt og tegnet af Arkitekt J. Tidemand-Dal, Næstved, 1958.

Stræde, der fra Farvergade løber bagved og parallelt med hele Husrækken.

I det følgende bliver Stokværket mod Gaden (altsaa 1. Sal mod Gaarden) benævnt 1. Stokværk, Etagen derunder kaldes Kælderen og Etagen ovenover 2. Stokværk.

Foruden Bonnesen og hans Familie boede ogsaa Ejeren, Instrumentmager Møller med Familie i Gaarden.

Hvorledes de har fordelt Ejendommen imellem sig, kan ikke med Sikkerhed afgøres, men det maa anses for givet, at Restaurationslokalerne har været beliggende i 1. Stokværk, hvortil der var (og er) 2 Indgangsdøre fra Gaden,

en i Husets østlige Ende med Adgang til 1. Stokværk og Nedgang til Kælder og en i den vestlige Ende med Adgang til 1. og 2. Stokværk. Paa Figur 2 er vist en Opmaaling af 1. Stokværk, som det ser ud i Dag, og selv om det ikke er absolut sikkert, at Ruminddelingen er nøjagtig den samme som paa Bonnesens Tid, er der dog adskilligt der tyder paa, at dette i Hovedsagen har været Tilfældet, og i saa Fald er det sandsynligst, at de 4 østligste Rum + Forstuen har udgjort Restaurationen.

I Annoncerne omtales en Sal. Bonnesen afholdt saaledes i Februar 1850 nogle Musik- og Sangaftener (ved d'Hrr. Rasmussen og Mohr med Damer) „i Hrr. Instrumentmager Møllers Sal som han godhedsfuldt har overladt mig“, averterede han, „Indgangen er gennem Restaurationen“. Der kan ikke være Tvivl om, at der her er tale om det $5 \times 6\frac{1}{2}$ m store Lokale, der er gennemgaaende i hele Husets Dybde vest for Restaurationen, og hvortil der er Adgang ad Ejendommens vestlige Indgang. Det ser herefter ud til, at Møller til en Begyndelse har disponeret over denne „Sal“, formentlig til Lager — og Udstillingslokale for sin Møbelforretning, medens Bonnesen har lejet den øvrige Del af 1. Stokværk i Hoved- og Sidefløj samt i hvert Fald den Del af Kælderen, hvor Køkkenet var beliggende, medens Møller iøvrigt har beboet hele 2. Stokværk.

Fra Efteraaret 1852 taler Bonnesen om *sin Sal*, hvilket tyder paa, at der er sket en Ændring i Lejeforholdene, hvorefter Bonnesen ar faaet hele 1. Stokværk til sin Raadighed.

Ved Siden af Restaurationen fandtes et Konversationsværelse ogsaa kaldet Læse-Salon, hvori var fremlagt følgende Aviser til Gæsternes Afbenyttelse: Næstved Avis, Berlingske Tidende, Børsen-Halle, Flyve-Posten, Den danske Slesviger, Dannevirke, Aalborg Stiftstidende, Sorø Amtstidende og Aarhus Stiftstidende. Dette meget betydelige Bladhold blev dog efter nogen Tids Forløb reduceret til 5 Blade, hvorimod Værten anskaffede et Konversationsleksikon til Gæsternes Brug.

Restaurationens Køkken har antagelig været i Kælderen.

Til Gaarden hørte desuden et 12 m langt 5 m bredt Baghus af Bindingsværk.

Fra Gaardspladsen ned til Susaa laa en ca. 80 m lang Have, foroven saa bred som Hovedbygningen var lang, men tiltagende noget i Bredde ned mod Aaen. Denne var dengang meget bredere, og ude i den laa en langstrakt Holm, kaldet „Fiskerholmen“, som Bonnesen havde lejet af Næstved Kommune, og hvortil en Bro førte over fra Kompagnistræde. Tværs over Aaen havde man Udsigt til Lillenæstved Præstegaardsjord og Præstegaardshaven; alt i alt havde man her et af de yndigste og mest idylliske Steder i Næstved — dengang.

Vi har nu hørt en lille Smule om, under hvilke Forhold Chr. Bonnesen startede sin første Restauration og „Tivoli“ i Næstved, som han drev i 6 Aar, og skal der berettes nærmere herom, vil det være mest praktisk at skille Virksomhedens to Dele, idet Restaurationen væsentligst florerede om Vinteren, Tivoli om Sommeren.

Det har før været nævnt, at Restaurationen aabnede den 1. Novbr. 1848 med en fin Køkkenchef, der var hentet fra selve Kongens Køkken. Bonnesen lagde lige fra Begyndelsen megen Vægt paa at levere god Mad og satte i det hele taget alt ind paa at opretholde en Forretning ud over det almindelige; alene det, at han benyttede Betegnelsen Restauration i Stedet for — som ellers vanligt brugtes — Værtshus, Beværtning eller Gæstgiveri, viser, at han stiler imod at være den førende paa Stedet. Ogsaa hans flotte Spisekort, der jævnlige fornyedes, pegede i samme Retning.

Se blot Spisekortet fra en af de første Dage han havde aabent:

Spisefjeddel Søndagen den 5. Novbr.

Portionen.

Bederyg med bruede Kartofler	1 Mk. 4 $\frac{1}{2}$.
Beuf-Karbonade med dito	1 — = =

Farceret Sellerie	1	—	=	=
Sprængt Gaaß med Rødkaal	1	—	4	=
Due-Poftei	1	—	8	=

G e m y s e.

Ribsmarmolade	6	ß.
Kirsebær	6	=
Æblecompot	4	=
Tyttebær	6	=
Kennefloder	8	=
Agurke-Afjer	4	=
Grønne Agurker	4	=
Agurkesalat	4	=
Rødkaal	4	=
Rødebeder	4	=
Kartofler	4	=
Smør og Ost	8	=

Raffe, 1 Contoirkop 10 ß., 1 mindre dito 6 ß.

Eller nedenstaaende fra 7. Decbr. 1849:

S p i s e s e d d e l

i Restaurationen Løverdag og Søndag.

Dyresteg med Gemyse 2 Mk.; Haresteeg med ditto 1 Mk. 12 ß.; ½ And med Suurkaal 2 Mk.; ¼ ditto med ditto 1 Mk. 4 ß.; Sprængt And med Rødkaal 1 Mk. 4 ß.; Skinke med Grønlangkaal 1 Mk. 8 ß.; Høns i Karri med Riis 1 Mk. 8 ß.; Forloren Skildpadde i Mk. 8 ß.; Køget Al med Røræg 1 Mk. 8 ß.; Engelsk Beuf med Kartofler 1 Mk. 4 ß.; Dansk ditto med ditto 1 Mk.; Køget Dretunge med Macaronni 1 Mk. 8 ß.; Macaronni med Parmasanoft 1 Mk.; Blødfogte Æg med Smør 1 Mk.; Speilæg med Anchovis 1 Mk.; Bouillon 8 ß.; ditto med Æg 12 ß.; Æblegrød med Fløde 1 Mk.; Æblefage 12 ß.; Omelet confectur 1 Mk. 4 ß.; Pandekager 12 ß.; til- ligemed flere forskjellige Sorter Syltetoier, Bordvine og *Al*, der ogsaa kan bekommes ud af Huset.

Restbed den 7 Decbr. 1849.

C. H o n n e j e n.

Jævnligt averterede han med kulinariske Specialiteter, særlig Vildt og Fjerkræ (som han ogsaa stadig ønskede til Købs) Østers (8 Sk. pr. Stk.) osv., osv.

Ogsaa Øl averterede han meget med lige fra alminde-

ligt Husholdningsøl over Baierskøl til fine udenlandske Ølsorter. Baiersk Øl var dengang lige kommet frem nerhjemme og fremstilledes af Brygger I. C. Jacobsen i Valby (Carlsberg); fra 1853 blev det tillige brygget af Brygger H. N. Gottlieb i Næstved (Baiersk Øl faldt iøvrigt i Begyndelsen slet ikke i Næstvedernes Smag).

Om Vinteren, naar Vejret ikke tillod udendørs Underholdning for Gæsterne, blev saadan arrangeret i Restaurationen. Det er tidligere nævnt, at Familierne Rasmussen og Mohr i Februar 1850 gav en Række Koncerter; bagefter averterede Bonnesen noget hemmelighedsfuldt, „at da Musikken og Sangen i mit Locale indtil videre er ophørt, saa har jeg nu truffet et andet Arrangement, som jeg ikke tvivler paa vil more mine Gæster, da det er en aldeles ny Opfindelse, og vist vil tilfredsstille Alle. Samme tager sin Begyndelse imorgen Lørdag, og vedvarer indtil videre.“ Hvad det nye Arrangement gik ud paa forblev imidlertid en Hemmelighed — i hvert Fald for Avisens Læsere.

I Decbr. 1851 bekendtgjorde han, at der den 19. og 21. s. M. vilde blive arrangeret Musikunderholdning i Lokalerne, med bl. a. Violiner, Fløjte, Kornet, Tenorhorn og Violoncel, med fri Entré for Publikum. „Denne Musik Aftenunderholdning“, tilføjede han, „vil i Løbet af Vinteren hver Uge finde Sted, hvilke Dage skal nærmere blive bekendtgjort.“ Underholdningerne ses dog kun at have været bekendtgjort til Afholdelse een Gang senere.

Til Markedsdagen 12. Novbr. 1852 indbød han til Instrumental-Musik med 12 Musici. „Saafremt Veiret tillader det, da bliver samme afholdt i Haugen, indtræffer derimod ugunstigt Veir, da i min Sal. Entreen er 8 Sk. for Voxne og 4 Sk. for Børn“.

Chr. Bonnesen var ogsaa ude om sig for at faa Personer til at optræde i sit Etablissement. Næstved Avis indeholder saaledes i Novbr. og Decbr. 1852 denne Annonce: „For udenbyes Kunstnere som kommer tilreisende, der ønske at give Aftenunderholdning i Sang, Musik,

Panorama, Fantasmagori (!) eller deslige, kan erholdes en smuk rummelig Sal til Afbenyttelse hele Vinteren til Afvexling i forskjellig Underholdning for Publicum. — Salen med Møblement koster intet til Afbenyttelse for Entreprenøren“.

I Februar 1853 anskaffede han sig et nyt Billard.

Den 25. og 26. Februar 1854 gav en Hr. Altenburg med Familie musikalsk Underholdning i Lokalerne for egen Regning. Dagen efter gav Familien Underholdning i „Ny Gjæstgivergaard“ (det senere „Hotel Dania“).

Medens det maa siges, at Bonnesen aabnede sin Restauration med Brask og Bram“, skete Starten af hans „Tivoli“ langt mere stilfærdigt og kun i det smaa. Aarsagen hertil var dels, at Danmark i Somrene 1849 og 1850 laa i Krig (hvilket iøvrigt ogsaa gav Anledning til nogle stille Sæsoner for Københavns „Tivoli“), dels fordi Bonnesen aabenbart maatte indhøste Erfaringer for hvilke Arrangementer den til Raadighed staaende Plads og det for Haanden værende Publikum kunde bære.

Det begyndte paa Øen Fiskerholmen, som Bonnesen — aabenbart under Indtryk af Krigsbegivenhederne i Treaars Krigen — omdøbte til „Als“. Her indrettedes i 1849 en Keglebane, og paa Øen kunde der i godt Vejr serveres Forfriskninger. Der startedes i Maj 1849 i al Beskedenhed med følgende Bekendtgørelse i Næstved Avis:

Fra Fiskerboligerne ved Aaen, hvor der er Overgang til mit lille Anlæg paa Fiskerholmen, **nu kaldet „Als“**, har jeg anlagt en Spadseregang igjennem min Hauge. Denne Vej er daglig aaben, og skal det være mig en Forvielse hvis Publicum vil benytte sig heraf.

Næstved d. 25. Mai 1849. C. B o n n e s e n.

Navnet „Als“ synes dog ikke rigtigt at være slaaet an, og det samme gælder Betegnelsen „Tivoli“ for hans Forlystelser i Land; denne Betegnelse benyttedes i Bonnesens Annoncer først fra 1853 og da kun undtagelsesvis;

almindeligt kaldtes de henholdsvis „Øen“ og „Haven“. Det synes, som om alle Forlystelser fra først af var henlagt til Øen, og først i 1852, da Øen maa have været for lille til at rumme dem, overflyttedes til Haven.

I Begyndelsen af Maj 1850 indrettedes paa Øen et Spil, som han kaldte Ornitombola, samt en Kastegyng:

Ornitombola

eller Julekastning til Centrum. Et saadant Skydeapparat har jeg anbragt i min Have til Liebhaberens Fornøielse, og er samme i godt Veir hver Dag til Afbenyttelse. Prisen er 2 Skilling for hvert Kast — naar Centrum træffes koster det intet. Jeg anbefaler tillige min nye opførte Kastegyng, der afbenyttes hver Søndag Eftermiddag fra Kl. 4 til 10 og hver Mandag fra Kl. 10 Formiddag til Kl. 10 Aften; Prisen er 4 f. pro Persona for hver Gyngetour der varer i 5 Minutter; velkædte og anstændige Personer af alle Stænder har Afgang. Gyngeturer paa særskilte Dage kan ogsaa erholdes efter Forudbestilling, der koster for Familier 1 Rbd. pr. Time.

At min nye opførte Keglebane daglig er aaben, tjener ligeledes til behagelig Underretning for Publicum.

Bonnejen.

Endvidere anskaffede han i Sommeren 1850 og i Maj 1851 ialt to Robaade, der udlejedes til Sejlads paa Aaen for en Betaling af 8 sk pr. Time eller 1 Mk. pr. Time, hvis der ønskedes Rorkarl.

Fra 9. Maj 1851 bekendtgjordes, at der „hver Søndag Eftermiddag salutedes med 3 Kanonskud fra Øen „Als“, fra hvilken Tid Keglebane, Gyng, Ornitombola, Seiltoure og Beværtning m. v. staaer til de Besøgendes Afbenyttelse“.

Desuden begyndte han at etablere en Dyrepark, men noget større blev det vist ikke. „En Ørn med en ny Jerngrimtøile om det venstre Been“ fløj bort i Januar 1852, hvorfor han udlovede en Dusør for Tilvejebringelsen; det lykkedes ham nok ikke at faa Ørnen tilbage, idet han

gentagne Gange i de følgende Aar averterede efter en anden Ørn.

Den 26. April 1853 bekendtgjorde han for det ærede Publikum, at hans Have nu paany var aabnet efter Vinterhiet, og at der der forefandtes „forskjellige Smaafor nøielser saasom: „adskillige inden- og udenlandske Dyr, Pavillon med Billard, Kastegyng, Ornitombolaia eller Fuglekastning — Baade til at seile med; 2 Keglebaner med Telte.“ Entreen til Haven havde hidtil været fri undtagen paa særlige Festsdage. Fra nu af fastsattes den daglige Entré til 8 sk. for Voksne og 4 sk. for Børn; for Beløbet udstedtes Billetter, der kunde anvendes som Betaling i Haven. Denne Ordning fastholdtes vistnok ikke saa længe, hvorefter man igen gik over til fri Entré paa almindelige Hverdage og 1 Mk. for Voksne og 8 sk. for Børn paa større Festsdage med Illumination, Fyrværkeri etc. og 8 sk. for Voksne og 4 sk. for Børn paa mindre Festsdage.

„Hver Søndag hele Sommeren fra Kl. 4 Eftermiddag til Kl. 10 Aften“, blev der lovet, „bliver der givet Musik af mange forskjellig Instrumental-Instrumenter“. „Saa fremt Veiret tillader det, vil hver anden Søndag gives et smukt Fyrværkeri. Entreen hertil er 1 Mk. for Voksne og 8 sk. for Børn. Ved større Festiviteter bliver givet Musik af 24 Musicerende i blæsende Instrumenter, 12 i hver Chor i Haven og paa Øen, som nærmere bliver bekendtgjort. Ved Fyrværkerierne bliver Haven i Almindelighed oplyst med orientalske Lamper, Beegkrandse og stærktlysende Flammer.

Ved enkelte Leiligheder bliver Dands i Pavillionen fra Kl. 6 til 10 Aften“.

I Januar 1854 havde han planlagt en stor elegant Udstilling, der skulde „vedvare i 8 Dage, af alle mulige Kunstsager, Industri- og Haandværksvarer, som ogsaa alle Sorter Landbrugsproducter“, der skulde arrangeres i hans Have og paa Øen „Als“ efter nærmere Bekendtgørelse. „De, der ønsker at udstille,“ skrev han, „ville behagelig foreløbigen melde dem og opgive, hvad de ønske at ud-

stille tillige med hvor stor Plads de har Brug for, da jeg ikkuns i det hele har Plads til 100 Boutikker“. Udstillingen maatte dog opgives, idet Bystyret afslog at anbefale Bonnesens Andragende til Indenrigsministeriet om Tilladelse til Afholdelsen. At Haven kunne rumme en Udstilling paa 100 Stadepladser, giver et godt Billede af, at Pladsforholdene ikke var saa ringe endda.

Ved Begyndelsen af Sæsonen 1854 meddelte Chr. Bonnesen den 15. April, at det blev sidste Sommer, han drev Tivoli i Næstved, idet han derefter agtede at flytte til Køge. Han skrev desuden: „Mit ærede Publicum underrettes om, at min Have og Øe daglig er aaben for alle velklædte og anstændige Personer af alle Stænder, fra Kl. 8 Morgen til 10 Aften uden Betaling. Festivateter, Fyrværkerier og Concerter, hvoraf her vil blive afholdt en deel i Sommer, bliver derimod forlangt en billig Entree. Hele Sommeren i godt Veir, vil der hver Søndag Aften indtil Kl. 10 blive Entree til Dands i Pavillonon. For denne sidste Sommer som jeg opholder mig her i Byen skal det være mig en Fornøjelse at kunne more Publicum ved mine smaae Lystigheder i mit lille Tivoli“.

FESTLIGHEDER, OPTRÆDEN, DANS ETC.

I TIVOLI VED AAEN

I Sæsonerne 1849—54 afholdtes en lang Række Festligheder m. v. i det lille Tivoli, ligesom der ogsaa fandt enkelte Fester Sted andre Steder i Byen, men ogsaa arrangeret af Bonnesen. Festlighederne var med Fyrværkeri, Illumination og „Vauxhall-Belysning“, Musik. Dans o. s. v.

Flere af Fyrværkerierne var arrangeret af den berømte italienske Kunstfyrværker Gaetano Amici, som selve Georg Carstensen havde hentet til København for at forestaa Fyrværkerierne i det derværende Tivoli, og som her opnaaede megen Berømmelse. (Amicisvej paa Frederiksberg er opkaldt efter ham). Fra 1853 udførtes

Musikken i Haven for en stor Del af den i sin Tid aner- kendte Musikdirektør P. Hansen Brørup, i andre Til- fælde af Regimentsmusikken fra 2. Dragonregiment, der paa dette tidspunkt var garnisoneret i Næstved. (4. Dra- gonregiment laa i Aarene mellem de to Krige i Garni- son i Sydslesvig).

Nedenstaaende Oplysninger om Fester m. v. gives med det Forbehold, at enkelte Fester kan være blevet af- lyst som Følge af daarligt Vejr, uden at dette har været annonceret i Næstved Avis. Til Afbrænding af Fyrværkeri og Illumination krævedes absolut fint Vejr.

1849. 7. Sept. I Anledning af en Fest paa Gaunø skul- de paa Øen „Als“ opsendes en Række Raketter med Knald.

Søndag den 6. Oktbr. I Anledning af Kong Fr. VII's Fødselsdag skulde i Tilfælde af roligt Vejr fra „Als“ op- sendes 12 Raketter med Kanonknald, forfærdiget af Kunst- fyrværker Amici.

1850. Mandag den 29. Juli. Illumination og „stort bril- lant“ Fyrværkeri med G. Amici udførtes paa Fyrværke- rens egen Foranledning. Entre Voksne 1 Mk. 8 sk. Børn det halve.

1851. August:

Foreløbig bekjendtgøres herved, at der en af de første Dage i denne Uge i Undertegnedes Have vil blive arrangeret et Divertissement, bestaaende af:

Musikalsk Underholdning

som tager sin Begyndelse Kl. 4 Eftermiddag og vedvarer til Kl. 11.

Et brillant Fyrværkeri

af Gaetano Amici, Kongelig Kunstfyrværker, i Kjøbenhavn, — som vil blive afbrændt omtrent Kl. 9 Aften.

Bed Kanonstod fra Den Als tilkjendegives, saa- vel naar Musikken tager sin Begyndelse som naar Fyrværkeriet afbrændes, og vil Haven hele Aftenen blive oplyst med 2 a 300 orientalske Lamper.

Reglebanc, Gynges, Drnitombolai

samt *B a a d e n e* i Aen anbefales til behagelig Underholdning, ligesom der vil blive sørget for hurtig og proper Beværtning.

Entreen betales med 16 f. for Boyne og 8 f. for Børn, og bemærkes, at Fyrværkeriet bliver arrangeret saaledes, at kun de der ere tilstede i Haven ville være istand til at see samme i sin fulde Skønhed. — **NB.** Fra den modsatte Side af Aaen vil saagodtsof Intet kunne sees.

Billetter erholdes hos Undertegnede, samt ved Indgangen. Da jeg, formødelst Veirliget, ikke forud kan bestemme Dagen, saa vil nærmere Bekjendtgjørelse see samme Dags Formiddag ved Trommeslag i Byen.

Næstved den 25de August 1851.

C. B o n n e j e n.

8. Septbr. Kl. 4—10 Musik i Haven og et 12 Mands Hornorkester.

Mandag den 6. Oktbr.:

Hs. Majestæt Kongens Fødselsdag

d. 6. October

agter Undertegnede at festligholde i min Have saaledes: Stort smukt Transparent, brillant illumineret med

Hs. Maj. Kongens Navn og Fødselsdag.

Musikunderholdning, der tager sin Begyndelse Kl. 3 Eftermiddag, og vedvarer til Kl. 8.

Haven og Aen Als brillant oplyst som Bauxhall hele Aftenen af 400 orientalske Lamper.

Et stort brillant Fyrværkerie-Divertissement af følgende Indhold:

- 1) Fyrværkerisalut og 1 Fldkugle.
- 2) En udfoldende Riste og 5 Fontainer.
- 3) 3 Fldkugler med Knald.
- 4) Brillant-Sol med forskjelligfarvet Fld.
- 5) Stor Palme af 7 Fontainer prydet med Lys.
- 6) Komantske Lys med Fldkugler og Sværmere.
- 7) Stort Fldhjul med Rosette af Lys og Funkknald.
- 8) Fldkugle med Stjerner.
- 9) Bengalst Flamme i hvid, rød og blaae Farve, som oplyser hele Haven.
- 10) Blaalyt, hvorved den nederste Deel af Haven,

Den, Bandet og den modsatte Bred viser jeg i klar Belysning. 11) Stort Stjerne af 8 Fontainer med Ildhjul og Lys. 12) 9 Ildflugler og Knald.

Da der, med Undtagelse af de enkelte Ildflugler og Sværmere, Intet af Fyrværkeriet gaar i Luften, vil det ikke kunne sees udenfor Haven. En halv Time før Afbrændelsen, som steer Kl. 7 præcise, vel 3 Kanonstuds blive affyret fra Den Må.

NB. Festsoldholdelsen af Hs. Majestæts Fødselsdag vil kun finde Sted i aldeles gunstigt Veir, i modsat Fald opsættes den til en anden Dag, som nærmere vil blive bekendtgjort ved Trommeslag.

Indgangen aabnes Kl. 3 Eftermiddag. Entreen betales med 16 f. for Borne og 8 f. for Børn. Billetter erholdes hos Undertegnede samt ved de forskjellige Indgange.

Restved den 29. Septbr. 1851.

C. Bonnefen,
Restaurateur.

1852. *Torsdag den 13. Maj.* Fra Kl. 5 Hornmusik. Senere paa Aftenen stort „brillant“ Fyrværkeri.

Søndag den 6. Juli. I Anledning af Slaget ved Fredericia. „Der gives en Støtte i Transparent med smukt Fyrværkeri af Fontainer. I stille Veir vil Haven blive smukt oplyst.“

Fredag den 13. August. Fra Kl. 4 Musik af et 9 Mands Hornorkester, Haven oplyst med kulørte Lamper; Kl. 9 et mindre Fyrværkeri.

Torsdag den 19. August. Fra Kl. 5 Musik af Hornorkester, senere stort Fyrværkeri i 3 Afdelinger. „Forat Dampen kan faae Tid til at trække bort, vil der ved hver Afdeling blive gjort et Ophold af 10 Minuter, i hvilket der musiceres“.

Søndag den 22. August. Kl. 4—11. Musikalsk Aftenunderholdning ved 2 forskellige Musikkorps med 12 Mand i hvert i den smukt oplyste Have. „Saafremt et tilstrækkeligt Publicum er samlet, saaledes at jeg kan være dækket

for mine Udgifter," skriver Bonnesen i Indbydelsen, „da gives tillige et lille Fyrværkerie samt Haven og Øen oplyst paa 4 forskjellige Steder med Begkrandse som vedvarer i 2 Timer fra 9 til 11“.

Søndag den 29. August. Haven oplyst med kulørte Lamper. Kl. 9 et mindre Fyrværkeri.

Onsdag den 6. Oktbr. I Anledning af Kongens Fødselsdag afholdtes fra Kl. 12 stor Fest i Haven med Musikunderholdning af 2 Hornorkestre med 10 Mand i hvert. Hans Majestæts Navnetræk og Fødselsdag var fremstillet i Transparent. Haven og Øen var hele Aftenen oplyst som Vauxhall med orientalske Lamper, og der gives et smukt Fyrværkeri.

I hine Tidens Aviser var det redaktionelle Nyhedsstof af lokal Art ganske overordentligt sparsomt. Naar undtages Referater af Bystyret, fandtes lokale Nyheder kun sjældent. Om den ovennævnte Fest paa Kongens Fødselsdag skrev Næstved Avis den 7. Okt. saaledes: „Hs. Maj. Kongens Fødselsdag feiredes her i Gaar ved Flagning fra Husene; om Eftermiddagen og Aftenen var der Musik og Fyrværkeri i Bonnesens Have — — —“.

Søndag den 10. Oktbr. Afbrænding af en Fyrværkeri-Ballon som skulle være givet Kongens Fødselsdag, men som paa Grund af Vejret maatte udgaa af Programmet.

Oktbr. Den 19. Okt. bekendtgør Bonnesen, at han forsaavidt smukt Vejr indtræffer i denne eller den følgende Uge, Dagen vil nærmere blive bekendtgjort ved Trommeslag og Kanonsalut, for sidste Gang i Aar i sin Have vil give et smukt Fyrværkeri „af forskjellige smukke Gjenstande, der ikke tidligere har været seete i Næstved“. Han fortsætter: „Saafremt et Publicum forinden hos mig har tegnet sig for Billetter, saaledes at Indtægten kan balancere med Udgiften, da vil jeg samme Aften strax efter at Fyrværkeriet er givet, afbrænde paa Aaen nedenfor Sortebrødre 50 smukke Raketter i flere forskjellige Koulører af Stjerner og med Kanonknald, hvilket vil kunne sees i over 1 Miils Afstand.“

1853. I 1853 kulminerede Festaftenerne i det lille Tivoli.

Søndag den 1. Maj. Første Gang Dans og Musik i Pavillonen i Haven, „saavel for Tjenestefolk som iøvrigt æret Publicum. Musikken gives af Hr. Bjørup. Publicum af begge Kjøen indbydes“.

Søndag den 8. Maj. Kl. 4 begyndte Musikken, og der dansedes i Pavillonen til Kl. 10 Aften. Ind imellem afbrændtes Fyrværkeri, der adviseredes ved 3 Kanonskud. Raketter blev opsat paa Aaen ved Sortebrødre.

Søndag den 22. Maj. Fra Kl. 4 Musik paa Øen samt til Dans i Pavillonen. Saavel Haven som Pavillonen oplystes med kulørte Lamper.

I Slutningen af Maj afholdt Georg C. C. Petersen, Førsløvgaard en Udstilling af Pragt-Hyacinter i Pavillonen, der til dette Formaal velvilligst var blevet ham overladt.

Søndag den 29. Maj. Dans i Pavillonen fra Kl. 4.

Torsdag den 9. Juni. Fra Kl. 4 til 10 Musik i Haven og paa Øen „Als“ af to Hornorkestre.

Søndag den 19. Juni. Musik og Dans i Pavillonen.

Søndag den 26. Juni. Musik og Dans i Pavillonen.

Onsdag den 6. Juli. I Anledning af Aarsdagen for Slaget ved Fredericia. Fra Kl. 10 til 4 stor Instrumental-Musik ved Musikdirektør Bjørups Orkester; derefter Dans i Pavillonen til Kl. 12. Under hele Festen Salut med Kanoner, ligesom Haven og Pavillonen Aftenen igennem var illumineret, og der afbrændtes et mindre Fyrværkeri. Til Festen havde alle Deltagere i Fredericia-Slaget fri Adgang.

Dagen efter takkede de gamle Soldater i Næstved Avis Hr. Restauratør Bonnesen for Indbydelsen til den smukke Fest.

Næstved Avis refererer Begivenhederne saaledes: „Fredericia Slagets Aarsdag høitideligholdtes her igaar ved Flagning fra Husene; i Bonnesens Have var i Anledning af Dagen arrangeret en smuk Fest med Musik, Fyr-

værkeri og Dands som bivaanedes af en stor Mængde Mennesker“.

I Dagene den 14., 15., 17., 20., 24. og 25. Juli optraadte den saakaldte „stærke Mand“ F. C. W. Schenstrøm tilligemed sin Familie og Akrobaten Jean i Haven. Om dette Ensembles mangeartede Kunststykker faar man maaske et Indtryk ved at læse hosstaaende to Annoncer:

Med kongelig allernaadigst Tilladelse

giver den stærke Mand,

F. C. W. Schenstrøm,

tilligemed

Acrobaten Jean,

i Hr. Bonnesens Have Torisdagen den 14de og

Bredagen den 15de Juli

en stor udmærket Forestilling

i 5 Afdelinger

hvor de vanskelige og skønneste Productioner blive at forevise efter Musikens Takt.

Tillige udføres isæriffe Lege og Non plus ultra i Ballanceerkonsten.

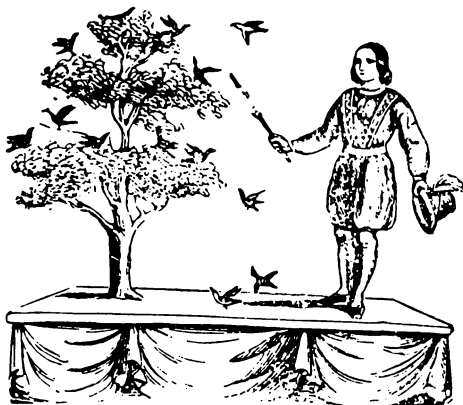
Iblandt andet:

Den comiske og morsomme herkulisse Landtrætning,

hvorved Kunstneren vil komme til at strides med en af Byens stærkeste Mand.

Præmie 10 Rdd.

Indgangen aabnes Kl. 6. Begyndelsen sker Kl. 7. Billeter 1 Mk. Bern det Halve. Sidste Forestilling Søndag den 17de Juli.

Med Kongelig allemaadigst Tilladelse
giver

den stærke Mand,

F. C. W. Schenstrom

med Familie og Acrobaten Jean,

paa Hr. Bonnesens De,

Søndagen den 24de Juli

en stor brillant Forestilling

i 5 Afdelinger,

hvori forekomme: Gratise og atletiske Jonglerier, equilibristiske Kunststykker, atletiske og herculiske Ballanceringer, gymnastiske og groteske Dvælses samt Kraftproductioner. Desuden vil blive udsort et fuldstændigt Antal **forunderlige Tryllekunst**er. — Billetter a 1 Mk., Børn 8 ø., erholdes ved Indgangen, som aabnes Kl. 6, Begyndelsen seer Kl. 7.

NB. Ved Hr. Bonnesens arrangerede Feste Mandagen den 25 Juli gives 2 store Forestillinger, den første begynder Kl. 3, den anden Kl. 6.

Mandag den 25. Juli. I Anledning af Aarsdagen for Slaget ved Isted.

Folkefest i Næstved.

Den 25 Juli i Anledning af vores hæderlige Slag ved **Isted** 1850, bliver festligholdt i mit Tivoli saaledes:

Stor Instrumentalmusik i Chor af Hr. Musikdirektør **B j ø r u p**, begynder Kl. 10. Stadig hele Dagen falliteres med Kanonstød; omtrent Kl. 6, efter Publicums Behag, og naar Talerne ere endte, begynder Dandsen i Pavillonen, der vedvarer til Kl. 12 Aften. Et meget smukt Fyrværkeri bliver afbrændt omtrent Kl. 10. Pavillonen bliver oplyst med coulørte Lamper og Tivoli og Den Als med Beegfrandsø. Et smukt Transparent, der betyder Dagens Høitidelighed, brænder hele Aftenen til Kl. 12.

Billetter ved de forskjellige Indgange er 1 Mk. for Boyne og 8 f. for Børn. Deeltagerne ved Istedslaget og Fredericiaslaget har fri Udgang til Festen, og bliver ved Indgangen paahjælpet et Baand, hvorved man kan kjende de brave Mænd der vove Liv og Blod for Danmarks retfærdige Sag. Invaliderne i Præsto Amt ved begge Slagene har fri Beværtning hele Dagen.

Taler om denne Dags megen Betydning ønskes afholdt, og er jeg saa fri at invitere Deherrer der have Evne og Villie til at holde Taler i denne Anledning, hvorved Festen vil blive meget forskjønnet.

C. Bonnefen.

Referat fra Festen i Næstved Avis:

Indenlandske Efterretninger.

Næstved den 26 Juli.

— Gaarsdagens Festligholdelse (Istedslaget) begyndte her i Byen alt i Søndags Eftermiddags, idet henved 50 Krigere som havde deeltaget i Feldttoget, samlede sig i den herværende Fægtesal, som velvillig var dem overladt, og ved et

muntert Gilde og Bal mindedes denne for Danmark uforglemmelige Dag. — Igaar fra den tidlige Morgenstund vaiede Dannebroge fra Husene og opad Dagen bebudede Kanonerne en i Hr. Bonnesen's Have arrangeret Fests Begyndelse, som var besøgt af en utallig Mængde Menneffer fra Byen og Omegnen; denne smukke Fæst sluttede med et brillant Fyrværkeri.

Onsdag den 3. August. Gentagelse af Isted Fæsten.

Stor Baughall

med

Belysning a la Tivoli

arrangeret af

Lieutenant **Sax**

i min Have og paa vedliggende De

Onsdagen den 3 August 1853,

hvorved flere Hundrede, saavel orientalske som Glas Lamper i mangfoldige Couleurer ville blive paatændte og dannende **Reporte, Pyramider, Guirlander m. m.** Passende **Transparent**, ligesom **Marschaller** paa dertil passende Steder blive anbragte.

Indgangen aabnes Kl. 2, fra hvilken Tid fuldstændig Harmonimusik udføres under Anførsel af Hr. Musikdirecteur **Bjørup** til Kl. 7; derefter bliver **Bal i Tivoli-Salonen**, hvortil velklædte Personer af alle Stænder ligeledes have Adgang, og som vedvarer til Kl. 10. Belysningen opfører Kl. 11.

Entree Mærker, som under hele Arrangementet bør bæres synlige, sælges ved Indgangen a 16 p. for Bogne og 8 p. for Børn.

C. Bonnesen.

Hvis ugunstig Veir indtræffer, udsættes Baughallen til den første smukke Dag.

Søndag den 7. August. En paatænkt Fæstafæsten med Musik, Illumination og Fyrværkeri ved Fyrværkeren Løjtenant v. Sax maatte delvis aflyses som Følge af Vejret.

Mandag den 8. August. Musik og Dans Kl. 4—10, Pavillonen smukt oplyst med kulørte Lamper.

Søndag den 21. August. Musik og Dans som den 8. August.

Søndag den 28. August. Den til den 7. August berammede Festaften, som delvis maatte aflyses paa Grund af Vejret, gennemførtes nu. Fyrværkeri „i aldeles ny Stil“, Musik ved Direktør Bjørup fra Kl. 4; Haven og Pavillonen oplyst med kulørte Lamper, Begkranse og Marschaller.

1853 var Koleraaaret. Selvom Næstved — som det synes — gik fuldstændig fri for denne frygtelige Sygdom, hærgede den store Dele af Landet og ikke mindst København (saaledes saa meget talende beskrevet af Vilh. Bergsøe i „Fra Piazza del Popolo“), hvor af Byens dengang ca. 130,000 Indbyggere over 4000 døde. Fra adskillige Steder i Landet søgte man at komme de mange forældreløse Børn til Hjælp ved at foranstalte Indsamlinger. I Næstved var det den altid initiativrige og virksomme Chr. Bonnesen, der paatog sig Arbejdet. Han arrangerede *Onsdag den 31. August* et smukt Fyrværkeri oppe paa Sandbanken (nu Munkebakken). Musikken blev givet vederlagsfrit af Direktør Bjørup. Overskuddet skulde tilfalde de trængende Børn i København, hvis Forældre var døde af Kolera. „Enhver som efter bedste Villie og Evne vil bidrage til dette ædle Øjemed,“ skrev han, „ville behagelig paategne deres Navne for, hvad de vil yde paa en Liste, der henligger hos Undertegnede“. Det økonomiske Resultat af Anstrelgelserne har sikkert været en Skuffelse for Bonnesen; Overskuddet blev kun paa 10 Rdl. (20 Kr.), der blev videresendt til den nedsatte Centralkomité.

Søndag den 4. Septbr. Musik af 2 Hornorkestre, hvoraf det ene under Ledelse af Musikkdirektør Bjørup, medens det andet var 2. Dragonregiments Musikkorps. Begge Korps underholdt fra Kl. 4 Publikum „stadig og skiftevis med saa smukke nye Genstande, der ikke tidligere har været hørt heri Byen“. Tillige blev givet et stort Fyrvær-

keri à la Tivoli. Pavillonen oplystes med kulørte Lamper og Haven med Begkranse.

Fredag den 9. Septbr. Markedsdagen fra Kl. 10 Formiddag til 10 Aften Musik og Dans.

Søndag den 11. Septbr.: Koncert i Haven af 2. Dragonregiments Orkester. Programmet er saa morsomt, at jeg ikke har villet forholde Læserne det.

S t o r
Concert a la Mosard
udført af
det 2det Dragonregiments hele Musikcorps
arrangeres i min Have
Søndagen den 11. September 1853
fra Kl. 5 til 9 Aften.

P r o g r a m.

1 j t e A f d e l i n g.

1. Broderskabs-Marsch af Gungl.
2. Land og Hav af Gurlith.
3. Foraarshilsen, Bals af Labitzki.
4. Introduction af Oper. „Belizar“ af Donizette.
5. Steierisk Nationaldands af Heuser.
6. Dame-Souvenir, Polka af Strauß.

2 d e n A f d e l i n g.

7. Overture af Oper. „Mabuccodonor“ af Verdy.
8. Variation over Themaet „En Alexis“ af Wiebrecht.
9. Terzet af Oper. „Don Juan“ af Mozart.
10. Potpourri af Operaen „Lucretia Borgia“ af Donizette.
11. Charivarie-Quadrille af J. Strauß.
12. Bergiskmeinnicht, Polka von Haring.

Billetter à 16 β . for Boyne og 8 β . for Børn erholdes ved de forstjellige Indgange.

C. Bonnefen.

Læg Mærke til Ortografien! er den ikke straalende? Kan det ikke minde om Mogens Dams berømte „Pærekøbing-Tidende“ i „Dagens Nyheder“s Søndagstillæg?

Tirsdag den 13. og Onsdag den 14. Septbr. Optræden af Artistensemblen Meurke med Børn og Florentzen med følgende Program:

3 Tivoli

gives af Hr. Meurke med Børn fra Stockholm og Hr. Florentzen, Elev fra Alleenberg, idag, Tirsdag, og imorgen, Onsdag den 14de

en stor Kunstrepræsentation

i 4 Afdelinger, bestaaende af: stor Linedans, atletiske og gymnastiske Productioner, grotesque og equilibriste Dvæls, indianske og chinesiske Kunstproductioner samt antipodisk Globusdands eller Kuglespil med Fødderne. — Stort Musikchor vil musicere.

Entreen er 1 Mk. for Vogn og 8 ß. for Børn. Begyndelsen skeer Kl. 5½ præcise.

C. Bonnesen.

Søndag den 18. Septbr. Orkestermusik i Haven. „Til lige forevises mange smukke nye Kunstgenstande, der ikke tidligere har været seet her, og hvorover Publicum ganske sikkert vil more sig“.

Søndag den 25. Septbr. Der gaves, hvad Bonnesen kalder „Fyrværkeribagateller“; Musik Kl. 4—7 i Koncertstykker, hvorefter Fyrværkeriet afbrændes, og der fortsættes med Dans til Kl. 10. Pavillonen var som sædvanlig oplyst med kulørte Lamper og Haven med Begkranse.

Torsdag den 6. Oktbr. I Anledning af Kongens Fødselsdag:

Hs. Majestæts Kongens Fødselsdag den 6te October

bliver af undertegnede paa Exerceerpladsen i Galle-
marken ved Næstved festligholdt saaledes:

Stort brillant Fyrværkeri i forskjellige Afdelinger
og Variationer med Bengalske Flammer, orientalsk
Fib og Lys, stort Parti Raketter i forskjellige
Nuancer samt mange andre større Kunstfager af
ny Slags i Fyrværkeri-Kunsten. Pladsen bliver
oplyst med Begfrandsø, Marchaller og couleurt
Lamper.

Af Hr. Musikdirecteur Bjørup bliver givet
smuk Instrumentalmusik i blæsende Instrumenter,
der begynder Kl. 4 Eftermiddag paa Torvet heri
Byen, hvor Publikum indbydes der ønske at deel-
tage i Festligholdelsen af denne Dags Høitidelighed.
Musikken spilles igjennem Hovedgaderne og Loget
ender paa Exerceerpladsen hvor de indenfor Kor-
donen bliver modtaget med 9 Kanonstød. Kanon-
torden vil derefter stadig lade sig høre hele Dagen
til Aften Kl. 10.

Til Minde om det for os saa hæderlige Slag
ved Frederiksstad, hvor Byen blev bombarderet i
flere Dage, og hvorved den brave Fæstningscom-
mandeur Helgesen den 4de October 1850 tilbøndt
sig en afgjørende Seir — tillader jeg med det
samme at give:

Et stort Bombardement

af 2 Batterier der fra begge Sider udkaster
over 2000 Ildkugler imod hinanden, der foreviser
hvorledes begge Partier slog tappert ligeoverfor
hinanden. — Musikchøret giver stadig afvejlende
Underholdning ved Fyrværkeriet og Bombardemen-
tet saavel som ved hele Høitideligheden, der ved-
varer til Kl. 10 Aften.

Der kunde altsaa aabenbart indtræffe Lejligheder,
hvor Bonnesen ansaa sit Tivoli for at være for lille til
at rumme en Festaften.

1854. *Onsdag den 15. Marts.* Markedsdagen Kl. 11—2
Koncert i Pavillonen i Haven af 2. Dragonregiments
Musikkorps.

Onsdag den 5. April. Markedsdagen Kl. 11—2 Kon-
cert i Pavillonen af 2. Dragonregiments Musikkorps.

Onsdag den 17. Maj. Ogsaa denne Markedsdag Kon-
cert af Regimentsmusikken fra 2. Dragonregiment Kl.
11—4 i Haven. Fra Kl. 5 til Kl. 10 Dans i Pavillionen.
Billetter à 1 Mk. for Voksne og 8 sk. for Børn gældende
hele Dagen, ogsaa til Dansen.

Mandag den 5. Juni. Fest i Anledning af 5 Aarsdagen
for Grundloven.

Folkefest.

Grundlovens femte Aarsdag.

bliver festligholdt den 5te Juni i min Have saa-
ledes: Præcis Kl. 4 Eftermiddag begynder Festen,
der tilkjendegives ved Kanon=Salut. Strax der-
efter begyndes Harmoni= og Concertmusik, der ud-
føres af Hr. Musicus M a d s e n s Musikcorps fra
Hyllsted ved Holsteinborg; den afvevler med pa-
triotiske Taler indtil Kl. 7. Derefter er arrangeret
B a l i Pavillonen, der vedvarer til Kl. 11, til
hvilken Tid Festen bliver sluttet med et s m u k t
F y r v æ r k e r i e.

Haven bliver oplyst med Fakler og couleurt
Lamper, og der vil blive ophudet alt for at gjøre
Festpladsen saa smuk og Festen saa interessant
som mulig. — Velklædte og anstændige Folk af
alle Stænder tilstædes Udgang.

Udgangskort, der ogsaa ere gjældende for Ballet,
erholdes ved de forskjellige Indgange a 1 Mk. for
Borne og 8 sk. for Børn.

Sunde maa ikke medtages. For ikke at afsted-
komme Ulemper ved Ballet, bedes de dansende
Herrer ikke at møde med Sporer.

Nestved i Mai 1854.

C. Bonnefen.

Ved et Tilfælde er der bevaret en Sang, som blev afsunget denne Dag. Forfatteren er sikkert identisk med den J. Clausen, som holdt to Taler ved Høstfesten samme Aar (jfr. Side 126).

Sangen er visselig ikke den store Poesi, men ved sit nationale Indhold typisk for Tiden og skal her gengives i sin Helhed.

Fest-Sang,

affjungen

i Hr. Bonnesens Have

den 5te Juni 1854.

Næstved.

Trykt i A. P. Bangs Bogtrykkeri.

Mel.: Kongehaand og Folkefættene.

Samlet i fortrolig Alynge
Danske Mænd og Qvinder er,
Som vil ved hinanden synge
Om vor Grundlovs Fæst saa kjær;
Den gav F r e d e r i k, Danmarks Konge,
Og den glædte Gamle, Unge,
Derfor vi idag paany
Synge til vor Konges Fryd.

Bort idag mod Sorg og Smerte,
Frem med Glædens Palme grøn,
Thi idag saa mangt et Hjerte
Føler Frihedsglæden skjøn;
Og lad Fortids tunge Minder
Vige bort, vi Frihed finder;
Fremtids mørke, dunkle Slør
Hviler over Danmarks Dør.

Lad de mørke Sorgens Dage,
Som saa hurtig bryde frem,
Naar vi Fred og Frihed smage,
Da vi let kan glemme dem.
Søster, Broder, Ven og Frænde,
Glædens Palme lad os hente
I hverandres Sjæl og Bryst, —
Kjærlighed er Danstfens Lyft.

Her ved Sufe-Maens Bredder
Fletter Skov og Eng en Krands.
Her i Dag det ogsaa hedder:
Op med Sang, træd op til Dands;
Thi en Friheds-Morgenrøde
Kalder Mange til at møde,
For med Tunge, Mund og Haand
Glæde sig med Friheds Mand.

Femte Junis skjønne Morgen!
Glad fra Leiets ilte vi,
Glemte mange Fortids Sorger
Over Glædens Dag saa blid.
Gud lad aldrig Glæden stufes,
Naar af Kvindsmænd der puffes
Paa at styrte Frihed ned,
Og forstyrre Fryd og Fred.

Engang jukkede Danmarks Søner
Under Trældoms haarde Baand;
Jugen rørtes ved de Bonner,
Som der lod fra Manges Mand.

Men, Kong Fredrik løste Lænken;
Vi paa ham i Dag maa tænke;
Tak Kong Fredrik, Danmarks Drot,
Tak ham, thi vi har det godt.

Frie Tunger, frie Læber,
Talen sjunge kan i Dag.
Vi vor Bøn til Himlens Herre,
Takke Gud for Retfærd's Sag.
Tak Dem, som ved Kongens Side,
I de mørke Sorgens Tider,
Gav en Grundlov fri og skjøn —
Hjælpet faae de deres Løn.

Freden Gud, bevar Du Freden
I vort elskte Fædreland.
Sender Du os Kampens Hede,
Styrk da Kongen og hver Mand,
Som for Fædrelandet strider,
Naar af Fjendehaand det lider.
Gud bevar vor Drot og Land
Og hver ærlig Dannemand.

Jørgen Clausen.

Søndag den 25. Juni. Koncert ved Musikdirektør Bjørup med Dilettanter Kl. 4—7, derefter Dans til Kl. 10.

i Slutningen af Juni og 1. Halvdel af August opslog den rejsende Daguerreotypist (Fotograf) Emanuel Philipson fra København sit Atelier i Haven, hvor han fra Kl. 7 Morgen til 7 Aften optog Daguerreotypier af Publicum.

Søndag den 2. Juli. Dans i Haven Kl. 4—10.

Tirsdag den 6. Juli. Fest i Anledning af Aarsdagen for Slaget ved Fredericia. Fra tidlig Morgen salutedes med 9 Kanonskud. I selve Haven begyndte Festen Kl. 2 med Harmoni- og Vokalmusik samt Taler i Dagens Anledning. Fra Kl. 7 til Kl. 11 Dans i Pavillonen, der ligesom hele Haven var smukt illumineret, Præcis Kl. 11 afsluttedes Festen ved Afbrænding af et stort Fyrværkeri ved kgl. Kunstfyrværker Gaetano Amici fra Tivoli i København. Som ved lignende tidligere Lejligheder var Deltagerne i Fredericiaslaget indbudt til Festen og alle Invalidere fra samme fik fri Beværtning.

Mandag den 24. og Tirsdag den 25. Juli. Fest i Anledning af Aarsdagen for Slaget ved Isted. Begge Dage Kl. 6 Morgen efter 3 Kanonskud begyndte Musikdirektør Bjørup med hele sit Musikpersonale at istemme „Den tapre Landsoldat“ fra Øen „Als“ afvekslende med flere Fædrelandssange indtil Kl. 7. Fra Kl. 10 Formiddag „Instrumental-Vocal og Harmoni-Musik“. Fra en i Haven oprejst Talerstol holdtes begge Dage Taler, „mindende de hæderlige danske Krigere om, at disse Dage for os er i kjerlig Erindring“. Efter Talerne fulgte Sange, der assisteredes af hele Musikkorpset. Derefter Bal i Pavillonen „for Ungdom af alle Stænder“. Om aftenen var Haven smukt oplyst af kulørte Lamper, Begkranse og Fakler. Den 24. Kl. 10½ smukt Fyrværkeri og den 25. „et stort brillant“ Fyrværkeri af Kgl. Kunstfyrværker Gaetano Amici fra København. „Alle de hæderlige Deltagere i Slagene saavel ved Isted som ved Fredericia have fri Entree. Invalidere ved samme have fri Beværtning,“ hed det i Indbydelsen.

*Søndag den 6. August. Fra Kl. 4 Musik og Dans.
Lørdag den 27. August. Høstfest.*

**Landmanden indbydes til
Høstfest.**

Søndagen den 27de dennes afholdes i min Have en **Høstfest**, der tager sin Begyndelse Eftermiddage Kl. 4 og aabnes ved flere Kanonstød.

Et stort Musikchor underholder Publikum indtil Hr. J. Clausen Kl. 4½ bestiger Talerstolen og holder en Tale der vil minde den danste Mand om hvad han skylder sin Gud, sin Konge og sit Fædreland. Indtil Kl. 6 musiceres der atter i Instrumental- Harmoni- og Vocal-Musik, hvorefter Hr. J. Clausen igjen bestiger Talerstolen og holder en Tale for den danste Landmand der i sit Ansigt's Sved har tilendebragt en velsignelsesrig Høst.

Efter hver afholdt Tale bliver affunget **Sange** som istemmes af hele Musikchoret.

Kl. 7 begynder **Dandsen** i Pavillonen for Ungdommen.

Haven og Den bliver om Aftenen meget smukt illumineret med coulørte Lamper, Bægetrandse, Fakler og Transparant.

Et stort og brillant **Fyrværkeri** af Kgl. Kunstfyrværker G. M i c i bliver afbrændt Aften omtrent Kl. 10.

Afgangskort ved de forskjellige Indgange betales med 1 Mk. for Vogn og 8 ø. for Børn. Afgang til Dandsen i Pavillonen betales med en billig Entree.

Sange erholdes ved Indgangen og i Haven for 4 ø. pr. Stk.

Dette bliver den sidste Fæst jeg giver heri Byen. Fyrværkeriet er denne Gang det brillanteste jeg har haft.

Næstved i August 1854.

C. Bonnefen.

Fredag den 8. Septbr. Markedsdagen fra Kl. 10 Formiddag et stort „Harmoni-Vocal og Instrumentalmusik“, ved det Holsteinborgske Musikkorps under Ledelse af Mu-

sikdirigent Madsen. Kl. 2—10 Dans for Ungdommen i Pavillonon. Haven smukt oplyst om Aftenen. Til Slut Op-træden i Haven og paa Øen af et Ensemble paa 6 Damer og Herrer fra Tivoli i København.

Bonnesen ejede eller havde maaske snarere lejet en lille Holm, „Spanskholmen“, i Susaaen mellem Næstved og Aaderup. I Juni 1850 udbød han Græsningsretten (2 Læs Hø) til Leje for 5 Rbd. og i Annoncen af 16. Sept. 1850 og 14. April 1851 stillede han Holmen til Lystfiskeres vederlagsfri Disposition, idet han tilføjer, „at det er be-kjendt, at der paa denne Tid af Aaret altid med Held har været fisket godt, hvorfor jeg ikke skulle undlade at gjøre dette bekjendt og i behagelig Erindring“. Da Susaaens Vand paa dette Tidspunkt endnu ikke var blevet forurenat af Maglemølle Papirfabrik, der først blev anlagt en Snes Aar senere, er det meget sandsynligt, at der har kunnet drives godt Fiskeri fra Øen. Derimod er det ikke ganske klart, hvad Fordel Bonnesen kan have haft af at bekoste Indrykning i Avisen af disse Annoncer; men maaske har Fidusen ligger deri, at Lystfiskerne benyttede hans Baad-materiel, naar de sejlede hen til Øen. Ellers har hans For-maal vel været at gøre sig populær blandt Byens Borgere.

I denne sidste Retning peger ogsaa, at han udviste en vis Velgørenhed, men ikke glemte, at det kom til Avis-læsernes Kundskab. Saaledes arrangerede han ved Juletid 1849 en Tombola med 1600 Gevinster, bestaaende af Mad og Drikkevarer; Tombolaens eventuelle Overskud „skulle tilfalde Helliggeistes Beboere til en glad Aften“. Ved samme Jul skænkede han Fattigkommissionen 5 Rbd. „til et Aftensmaaltid for de i Arbejdsanstalten værende Lem-mer“. Gennem Avisen modtog han Forstanderens Tak paa Lemmernes Vegne.

Bonnesens Virksomhedstrang kendte næsten ingen Grænser. Under hele hans Ophold ved St. Peders Kirke drev han en omfattende Frøhandel, Gartneri og Plante-skole, antagelig fra den til Ejendommen hørende Jordlod

paa Byens Mark. Utallige er hans Annoncer vedrørende denne Virksomhed. Engang var han aabenbart blevet irriteret over ubillig Konkurrence fra omrejsende Folks Side; til en Annonce, hvori han tilbyder et Parti ægte hollandske Blomsterløg til en Pris af 4 sk. pr. Løg, føjer han: „og tør jeg nok indestaae for, at disse er ligesaa gode som de af de omreisende Charlataner falbudne, der koster 2 Mk. pr. Løg.“

Desuden averterede han meget med Salg af Fyrværkerisager. Ved store Ordre kunde medfølge en Fyrværker til Assistance ved Sagernes Afbrænding.

Aarsagen til, at Bonnesen opgav at videreføre sit Tivoli, var følgende: Som nævnt havde han lejet Gaarden paa St. Peders Kirkegaard af Instrumentmager Møller. Da der imidlertid den 19. August 1853 blev udnævnt en ny Sognepræst, Pastor Edv. M. West. til St. Mortens og St. Peders Kirker, og da der dengang ikke hørte nogen Embedsbolig til Sognekaldet, købte den nye Præst 13. Oktbr. 1853 (Skøde 23. Dec.) Gaarden af Møller for at benytte den som Bolig for sig selv og opsigde Bonnesen til Fraflytning med 1 Aars Varsel.

Det ser ud til, at denne Opsigelse kom noget bagpaa Bonnesen. Hans Virksomhed gik tilsyneladende strygende; i 1852 havde han ansøgt Kommunen om Fornyelse af Forpagtningen paa Fiskerholmen („Als“) paa kortere eller længere Tid, og Borgerrepræsentationen havde paa sit Møde den 1. April vedtaget at forlange Forpagtningen i 5 Aar indtil Oktbr. 1857 for samme Lejeafgift som hidtil, nemlig 9 Rd. aarlig, idet man dog betingede sig at opheve Forpagtningen med 1 Aars Varsel, saafremt Kommunen fik Brug for Jordstykket forneden. Sagen var nemlig den, at Kommunen omgikkes med Planer om Regulering og Uddybning af Susaaen, hvilket kunde bevirke, at Fiskerholmen bortgravedes eller gjordes landfast med Landarealerne. Denne Risiko har antagelig bevirket, at Bonnesen ikke købte Gaarden af Møller, hvad han sikkert dengang havde haft Raad til.

Ved en Auktion i Oktbr. 1853 over afdøde Enkemadam Harboes Ejendomme blev Bonnesen højstbydende paa Gaarden Matr. Nr. 107—108 i Ringstedgade (nu Nr. 3) for 7100 Rd. Muligt var det hans Hensigt at flytte sit Tivoli hertil. Han ses dog ikke at have faaet Skøde paa Ejendommen, men besluttede i Stedet at overtage Gæstgivergaarden „Norske Løve“ i Køge, naar Forpagtingen af Gaarden ved St. Peders Kirke hørte op.

Den 18. Septbr. 1854 lukkede han sin Restauration og sit Tivoli.

De sidste Maaneder stod i Oprømningens Tegn. Alleerede i Novbr. 1853 forsøgte han at sælge sine 2 Robaade, og i Febr. 1854 udbød han 3 store jernbeslaaede Mistbænkvinduer for 2 Rd. pr. Stk. I Juli averterede han sin Frøhandel til Salg, „som jeg i mange Aar har drevet med megen Fordeel“. I Septbr. udbød han en Baad ved Aaen, 12 Rd. (den anden Baad maa paa dette Tidspunkt aabenbart være blevet solgt), „5 Gedebukkelam à 9 Mk. Stk., 200 Stk. Conchylier til Zier i Haven à 2 sk., 1 Slagbænk 2 Rd.; 100 Stk. forskjellige Litografier i Ramme, godt Kjøb, 100 Fl. Cloetta Mini Punch-Essents Nr. 1 à 3 Mk. uden Flaske; Inventariet af Borde, Bænke og Ræk i 6 Lysthuse i Haven à 2 Rd. for hver. Fra Øen „Als“ sælges 100 Ribsbuske, 100 Stikkelsbærbuske og 100 Solbærbuske, alle 3-aarige for 4 sk. pr. Stk.; samt mange andre forskjellige Genstande, herunder en Deel maledede Havestole, 4 Mk. Stk.“

Ved *Fiskerholmen* blev 1855 anlagt et Baadeleje og en Vaskeplads. Den hertil medgaaede Udgift, 50 Rd. skulde i Henhold til Vedtagelse i Borgerrepræsentationen betales af Kommunen og Havnekommissionen med Halvdelen af hver. Holmen blev lejet af Havnekommissionen, der 10. April 1857 bekendtgjorde, at der indtil videre var Adgang til at tørre Klæder mod Betaling af fra 4 til 24 Sk. alt efter Størrelsen af den benyttede Plads.

Den tidligere omtalte Uddybning og Regulering af Susaaen og Sejløbet gennem Karrebæk Fjord blev paa-

begyndt 1857 og tilendebragt i 1860. Dette Arbejde medførte, at Aaløbet imellem Fiskerholmen og Næstved blev opfyldt, og denne Opfyldning i Forbindelse med selve Holmen afgav Plads for Byens Gasværk, der opførtes 1862.

AFSNIT II

Fra 1. Novbr. 1854 overtog Chr. Bonnesen Forpagtningen af Gæstgiveriet „Norske Løve“ i Nørregade i Køge af Ejeren, Gæstgiver Carl Hansen, og drev i de følgende 18 Maaneder dette Etablissement som Restauration og Hotel og tillige — som tidligere i Næstved — et „Tivoli“ med Optræden i Restaurationen i Vintermaanederne og Musik, Dans samt Fester med Illumination, Fyrværkeri m. m. i den til Gæstgiveriet hørende Have om Sommeren.

Han maa dog ikke være faldet rigtig til i Køge, men længtes tilbage til Næstved, og i Oktbr. 1855 averterede han i Næstved Avis efter „et Locale i Næstved, der egner sig for Restauration og Beværtning samt Billard“, som han ønskede til Leje til Paaske Flyttetid 1856.

Den 20. Novbr. 1855 viste følgende Annonce i Næstved Avis, at hans Anstrengelser var kronet med Held:

Det er mig en Fornøielse at kunde underrette det ærede Publicum i Næstved og Omegn om at jeg til førstkommende 1ste Mai, i forhenværende **H a r b o e s** Gaard, ved Siden af „Nye Gæstgivergaard“, agter at etablere en saadan **Restauration** som jeg forhen havde i Pastor **West's** Gaard bag Kirken — ligesom at jeg ogsaa agter at etablere Haven som mit lille tidligere Tivoli — saaledes at mit forhenværende ærede og gode Publicum skal finde dem tilfreds og søge den gamle **Ven Christian Bonnesen**.

Gæstgiveriet i Køge blev fra 1. Maj 1856 paany overtaget og drevet videre af Carl Hansen.

Den tidligere Harboeske Gaard Matr. Nr. 107—108 i Ringstedgade, hvor Bonnesen nu lejede sig ind, var netop den samme Gaard, som han paa en Auktion i Oktbr. 1853 var blevet højestbydende paa, men som han ikke overtog. Den var i Mellemtiden i Juli 1855 af de Harboeske Ar-

vinger blevet solgt til Købmand G. F. Christensen og betegnedes ved denne Lejlighed i en Notits i Næstved Avis som havende „meget maadelige Bygninger“. Christensen udlejede i Novbr. s. A. en Del af Ejendommen til Bonnesen fra April Flyttedag 1856 at regne. Christensen fik imidlertid heller ikke Skøde paa Ejendommen, idet han i Mellemtiden gik fallit, hvorfor Skifteretten den 28. April 1857 solgte hans Skøderet til Prokurator R. Larsen og Boghandler M. S. Børresen (Skøde 25. Oktbr. 1858).

Gaarden laa paa Ringstedgades Vestside (nu Nr. 3) og var Naboejendom til „Den ny Gæstgivergaard“ (det senere Hotel „Dania“). Den bestod af en 27 m lang Gade-fløj i hele Ejendommens Bredde med en Port ind til Gaarden, derefter en Gaardsplads og bag denne igen en Havefløj ligeledes i hele Ejendommens Bredde og med en gennemgaaende Port. Paa begge Gaardspladsens Sider laa forskellige Udhuse. (Staldbygninger, et Farveri m. m.). Bag Havefløjen, hvor Bonnesen maa have haft sin Restauration, laa Haven, der strakte sig vesterud til nogle Magle Mølle tilhørende Mark- og Engarealer, der adskilte den fra Herlufsholm Skov (Raadmandshaven). En Spadseregang gennem Haven fra Restaurationen til Skoven var i Bonnesens Forpagtningstid daglig aaben for Publikum, ligesom Haven i det hele taget var tilgængelig uden Entré undtagen paa Festaftener.

Bonnesen havde ogsaa forpagtet de til Gaarden hørende Staldrum m. m., hvor Omegnens Bønder paa Torvedage, Markedsdage, og naar de ellers kom til Byen kunde opstalde. Til Pasning af Staldene holdt han en Gaardskarl eller Staldmester.

Den 27. Decbr. 1855 fandtes i „Østsjællands Avis“ og den 1. Febr. 1856 i „Næstved Avis“ følgende Annonce:

Severance af 400 Fugle.

Alle forskjellige Sorter frøædende Fugle, der ere faagne i Løbet af Vinteren, ønskes tilkjøbt at levere i Næstved til Foraaret.

Bonnesen,
Hotel Norffe Løve i Rjøge.

Hvad mon Bonesen skulde bruge alle disse Smaafugle til? Og mon han fik Leverancen præsteret? Var det mon hans Hensigt at begynde en Fuglehandel? Hans Initiativ var jo vidtspændende. Alle disse Spørgsmaal bliver vi nok nødt til at lade staa hen; disse Fugle nævnes ikke senere.

Det var som ovenfor nævnt hans Hensigt at aabne Etablissementet den 1. Maj 1856, men det kneb med at blive færdig til Tiden, og først den 10. Maj kunde han indbyde „enhver velklædt og anstændig Person af alle Stænder“ til et Besøg, og det endskønt Restaurationen paa dette Tidspunkt ikke var i saa god Orden, som han var vant til. Til Grundlovsfesten den 5. Juni var Haven imidlertid bragt i Orden, og der var etableret Karrusel, Gyng, Ornitombola, Keglebane m. m. Det var en ret stor Have, Bonnesen havde lejet til sit Tivoli, ikke mindre end ca. 5000 m² (opimod 1 Td. Land).

I Haven var der en lille Ø (og altsaa ogsaa en Sø), som Bonnesen med sin sædvanlige Sans for Aktualitet kaldte „Sebastopol“ (det var jo i Krimkrigens Dage), og som benyttedes til Salutering med Kanoner paa Festdage og som Tribune for Blæseorkestret ved visse Lejligheder. I Haven var der desuden en Pavillon til Dans, Musik o. l., foruden de ovenfor nævnte Forlystelser.

I Løbet af Sommeren 1856 afholdtes en lang Række større og mindre Festligheder i Haven af nogenlunde samme Karakter som tidligere i Haven ved Susaaen og i Køge, hvorfor de ikke skal omtales her i Enkeltheder. Blot skal det nævnes, at der af større Fester blev afholdt 5, nemlig Grundlovs-Fest den 5. Juni, Fredericia-Fest den 6. Juli, Isted-Fest den 27. Juli, Fest paa Kongens Fødselsdag den 6. Oktobr. og Afslutnings-Fest den 26. Oktbr. Ved disse Fester var der Orkestermusik af Musikdirektør Bjørups Blæseorkester, Dans, ved Mindefesterne nationale Taler, desuden Illumination (Vauxhall-Belysning) og Fyrværkeri, som Regel ved Kgl. Kunstfyrværker Amici fra København.

Som Eksempel anføres Annoncen for Fredericia-Festen:

**Søndagen den 6te Juli,
Slaget ved Fredericia 7. Marsdag,**

blicher festligholdt i min Have saaledes: Fra tidligste Morgenstund bliver saluteret fra Den **Sebastopol** med Kanonstod, der erindrer Folket om denne store Hædersdag.

Kl. 2 Eftermiddag begynder Festen, hvorved Harmoni-, Vocal- og Instrumentalmusik udføres af Hr. Directeur **B j ø r u p** med hele sit Musikehor, der bevelvis med de muligen afholdte Taler vedvarer til Kl. 6. Kl. 7 begynder **Dandsen**, der vedvarer til Kl. 11—12 Aften. Haven bliver om Aftenen smukt oplyst med couloerte Lamper, Begfrandsø og Faller.

Saafernt Beiret tillader det, bliver der Aften Kl. 11 afbrændt

et meget brillant Fyrværkerie

af kongl. Kunstfyrværker **G a e t a n o M i c i** fra Kjøbenhavn.

Enhver velklædt og anstændig Person har Adgang. For den bedste Orden bliver der sørget.

Entreen ved de forskjellige Indgange er 1 Mk. for Boyne og 8 ø. for Børn.

Udgangsbilletter gives ikke længere indtil Kl. 9. Hunde maae ikke medtages.

C. Bonnefen
i Næstved.

Man vil lægge Mærke til, at der loves Publikum, at der vil blive sørget for god Orden, og et lignende Løfte er ogsaa givet ved anden Lejlighed; det kan saaledes se ud til, at der i visse Tilfælde har været „Ballade“ i Haven.

Foruden de 5 større blev der i Sæsonens Løb averteret afholdt 2 mindre Fester med Musik, Dans, nogen Illumination og et mindre Fyrværkeri, ved 12 andre Lejligheder averteredes der kun med Musik og Dans.

Som noget nyt skal anføres, at der i Slutningen af Aug., nemlig den 24., 27., 29 og 31. afholdtes en Række

Fester bl. a. med med Forevisning af mekaniske Dukker (kaldet Automater), saaledes som det fremgaar af følgende Bekendtgørelse i Næstved Avis:

Tivoli i Næstved.

Søndagen den 24. Aug. 1856.

Stor Fest

arrangeret under Direction af Hr. J. L. Steint,
Professor i Mechanik.

Program.

Nl. 4 forkynde 3 Kanonstuds Festens Begyndelse.

Nl. 4½ begynder Hornmusikken.

Nl. 5 Productioner i det dertil opbyggede Theater.

1ste Afdeling.

1) Troldmanden. 2) Regimentes Datter.
3) Tryllestudet, hvorved Blomsterbouquetter, hvid og rød Viin, Champagne, Ducater, Louisdorere, Specier og Valere i Overflodighed.

2den Afdeling.

Productioner paa slap Line af de 2½ til 3 Fod høie Automater.

1) Spanieren. 2) De to Komikere. 3) Tyrolerinden. 4) Tyroleren.

Nl. 7 **Production paa Plainen** af flere selv-gaaende Værker, hvorved Kunstvenner gjøres opmærksomme paa et Perpetuum mobile.

Nl. 8 **stor Theater-Forestilling** af de 3 til 4 Fod høie Automater.

1) Chineseren. 2) Steiermarkeren og hans Søster. 3) Komikeren. 4) Englænderen, for hvis Opfindelse Keiser Napoleon I., ved hans Nærværelse i Wien, har sat en Belønning af 20,000 Fr. 5) De to i Luften svævende Græferinder.

Nl. 9—11 i den decorerede Gæste-Salon et frit

Festbal.

Hefe Aftenen **stort Baughal** med orientalske Lamper og græst Jld.

Entree 24 ß. Personen, Børn det Halve.

Kun anstændige Personer tilstedes Afgang.

C. Bonnefen.

Ved Festen den 29. Aug. var der ved Indgangen til Haven indrettet en Bazarhalle med 600 Genstande til en Værdi af op til 10 Rd. pr. Stk. „Samtlige Gjenstande“, stod der i Bekendtgørelsen, „blive gratis uddeelte til de Tilstedeværende som Souvenir. Enhver erholder nemlig ved Indgangen et gratis Nummer, og kan ved sammes Forevisning i Bazarhallen strax modtage sin Gevinst“. Antallet 600 Gevinster giver et Begreb om, hvor mange Besøgende, der forventedes at deltage.

Noget nyt var ogsaa det „Mikkelsgilde for Landmanden“, som Bonnesen arrangerede Søndag den 28. Septbr. 1856. Det hed herom i Indbydelsen: Kl. 4 Eftermiddag begynder Gildet og fra den Tid indtil Kl. 7 er serveret i Pavillonen i Haven et Gildesbord, der ved sin Soliditet i ud-søgte og gode Retter sikkert vil vinde Bifald. Under Maaltiden fra 4 til 7 bliver Publicum underholdt af Musik, af 12 Musici i blæsende Instrumenter, der i Forening med Kanonernes stadige Buldren vil bidrage til Maaltidets Munterhed.“ (Ja, der findes aabenbart forskellige Metoder til at sætte Humøret i Vejret). Videre hed det i Indbydelsen: „Efter Kl. 7 begynder Dandsen, Musikken dertil udføres af 12 Musici, der med Sang vil udføre de smukkeste nye Dandse-Musiknummere. Saafremt Veiret tillader det, vil der Aften Kl. 8 blive afbrændt et brillant Fyrværkeri, hvilket $\frac{1}{4}$ Time forud bliver bekendtgjort ved Kanonskud. Haven bliver om Aftenen smukt oplyst med Begkrandse og Fakler ligesom Pavillonen med cou-lørte Lamper — — — De der ønsker at deltage i Gilde-maaltidet, betaler 2 Mk. pro persona foruden Drikke-varer“.

Den 9. Juni 1856 og følgende Dage gav Fr. Altenburgs Ensemble bestaaende af 3 Damer og 1 Herre musikalsk Aftenunderholdning i Bonnesens Lokale.

Den megen Festlighed, Illumination og Fyrværkeri, der foregik i Haven, har aabenbart virket stærkt tiltrækkende paa Ungdommen, ogsaa de, der ikke havde Lyst eller Raad til at betale Entréen, og som derfor forsøgte

sig som „Plankeværkskiggere“. Forpagterinden af Magle Mølle, Madam Clausen, der drev de Mark- og Engarealer, der laa mellem Haverne i Ringstedgade og Raadmandsengen, følte sig generet af denne Nyfigenhed og lod indrykke en Advarsel i Avisen, hvori forbydes al uvedkommende Færdsel over hendes Mark og Eng omkring Hr. Bonnesens Have. „Hvis Nogen træffes paa bemeldte Sted“, hed det videre. „bliver disse anholdt og straffet efter Anordningen. Men derimod tillades det at passere Stien langs med Haverne forbi min Have og Gaard til Raadmandshaven“.

I August 1856 begyndte *Gevinst-Keglespillene*, som i Resten af den Tid, Bonnesen drev sit Tivoli, i nok saa høj Grad satte sit Præg paa Etablissementet som Fester, Musik, Illumination, Fyrværkeri o. l.

En Hr. H. S. Ludvigsen bekendtgjorde i Næstved Avis, at han Lørdag den 9. Aug. i Bonnesens Have lod afholde Keglespil med 4 Sølvgenstande til en samlet Værdi af 28 Rd. som Gevinster, og 13. s. M. lod Bonnesen selv afholde Keglespil med Gevinster, saaledes som det fremgaar af følgende Annonce for 7. Aug.:

Onsdagen den 13 August
lader jeg bortspille 2 Nummere paa min
Keglebane.

- 1ste Nr. En stor smuk rød **Roe**, 5 Mar gl., som staar nær ved Kælvning, af Værdie 50 Rd., som er opstaldet hos mig.
- 2det Nr. **10 Par** store udsjogte levende **Ugander**, af Værdie 10 Rd.

De Bindende heraf har at vælge fornævnte Kreaturer eller Sammes Værdie i Penge som ovenfor anført.

Hvert Nummer, der gjælder for begge Gevinsterne, betales med 3 Mk. og bestaaer af 3 sammenlagte Slag med en bestemt Kugle, og kan Enhver faae saamange Nummere som ønskes.

Begyndelsen steer Eftermiddag Kl. 2, og efter Kl. 8 udstædes ikke flere Nummere.

For Damer, der ønske Nummere, bliver der sør-

get for at Jamme bliver slaet af de bedste Keglespillere.

De nærmere Bestemmelser ligger til Eftersyn.
Skulde Noen kælve forinden følger Kalven med.

C. Bonnesen
i Næstved.

Disse Keglespil blev Indledningen til ialt nogle og tyve lignende Spil, som i Tidsrummet indtil Septbr. 1857 blev afholdt i Bonnesens Have, som Regel af ham selv, men i enkelte Tilfælde af andre. Gevinsterne var ofte Lødekøer (til en Værdi af 50 Rd. pr. Stk.), Heste, Grise (à 30 Rd.), men kunde ogsaa være Sølvgenstande, Jagtbøsser, en Fjeldervogn (130 Rd.) o. a. lign. Ting. Som Regel blev der givet Vinderen Valget imellem Gevinsten og dens fulde Værdi, udbetalt kontant. Spillene afholdtes gerne en Onsdag eller Lørdag, hvor Landboerne paa Torvedagene var taget ind til Byen; i visse Tilfælde afholdtes de flere Dage efter hinanden, indtil Indbetalingerne var naaet op til Gevinstens Værdi.

I 1856 afholdtes 7 Spil, det sidste den 12. Novbr.

Vinteren igennem drev han sin Restauration, og han dyrkede her — som iøvrigt Aaret rundt — sine kulinariske Specialiteter ganske som i sin Tid i Restaurationen ved St. Peders Kirke. Af og til var der kunstnerisk Optræden i hans Lokaler, saaledes den 26. April 1857, hvor Familien Beck gav musikalsk Aftenunderholdning, hvor bl. a. en 15-aarig Datter spillede Violin, og Faderen optraadte med et af ham selv forfærdiget „Træ- og Straainstrument“ (hvad mon det var for noget ?).

Iøvrigt begyndte Underholdningen i Haven for 1857 den 3. Maj. I Indbydelsen hertil meddelte Bonnesen, at der hver Søndag Sommeren igennem vilde blive afholdt Dands i Pavillonon, og dette synes ogsaa at være blevet gennemført i de første Maaneder, senere — som det synes — knap saa regelmæssigt. Som et Kuriosum kan anføres, at han meddelte, at Læredrenge ikke kunne deltage i Dansen. Festaftener afholdtes 2. Pinsedag den 1. Juni, Grund-

lovsdagen den 5. Juni og Fredericia-Dagen den 6. Juli, (men ikke Isted-Dagen den 25. Juli), og Markedsdagen den 9. Septbr.

Den 8. og 9. Juni bekendtgjorde Bonnesen i Næstved Avis:

Kometen kommer!

Da en stjerneflog Mand til Punkt og Prikke har beregnet, at Verden skal forgaae, eller ialtfald at Jorden skal endebendes

Løverdagen den 13de Juni 1857,

og vi saaledes rimeligviis forelobig ville komme til at tage Bopæl i Maanen — samt da en saa storartet Flytning bedst udføres ved Fleres forenede Kræfter — , saa tillader jeg mig herved at indbyde, ikke blot alle Venner og Bekjendte, samt Kunder, men endog mine ærede Creditorer og enhver Anden, som vil nyde Fordelen af at forlade denne syndefulde Jord i et muntret Selskab, med Musik, Dands, Kanontorden, Keglepil, gode Spise- og Drikkevarer, med meget Mere som kan tjene til behagelig Underholdning og en saa lang og ellers kjedsommelig Rejse.

Deels fordi jeg gjerne vilde see det længe nærede Ønske opfyldt, at kunne tilfredsstille mine Creditorer forinden jeg tiltræder Rejsen, og deels for at kunne dække Rejseudgifterne, er det en bydende europæisk Nødvendighed, at de Urede, der reflectere paa Indbydelsen, medtage alle de Constantier der til den Tid kunne opdrives, og deponere samme hos mig, hvortil Begyndelsen skeer med et forelobigt Honorar ved Indgangen til min Have, nemlig 1 Mk. for Borne, 8 β. for Born.

NB. M o r m o n e r betaler det Dobbelte, fordi de ikke itide ere reiste til det forjættede Land.

C. Bonnesen.

Og den 11. s. M. indbød han endvidere „foruden de ærede Talere, der alt have anmeldt sig, enhver Anden der maatte føle sig begavet til at sige nogle smukke Ord i Anledning af den høie „Komet“s Ankomst“, til at tage Ordet.

Hvad var Meningen? Var Manden blevet gal, eller vilde han drive Gæk med Borgerskabet? Forhaabentlig var det sidste Tilfældet. Men Annoncen viser, at Bonnesen var kommet i økonomiske Vanskeligheder; han omtaler sine Kreditorer i Modsætning til sin gode Venner og Bekendte og udtaler et længe næret Ønske om at kunne tilfredsstille førstnævnte. Hvorledes den 13. Juni forløb, vides ikke.

Den 28. Juni samt den 2. og 5. Juli gav det af 6 Personer bestaaende Neumannske Selskab Kunstforestillinger omfattende „Liniedands, Trompolinspring, Saltomortale- og Balance-Produktioner“ i Haven.

Ialt gav Bonnesen i Sommerens Løb 16 Aftener med Musik, Dans, Optræden o. s. v., sidste Gang den 20. Septbr.

Paa Mogenstrup Kildemarked ved Sct. Hans-Tide 1857 havde han etableret en „Bayersk-Øl Tunnel fra Jacobsens Bryggeri, samt en Boutik med Vafler m. m.“. Samme Dag solgte han ogsaa Vafler i sin Restauration i Næstved. Dette Kildemarked havde vundet forøget Popularitet efter Udsendelsen i 1855 af Chr. Winthers Digt „Hjortens Flugt“, hvis Forspil som bekendt er henlagt til Mogenstrup Kildemarked.

Ogsaa Gevinst-Keglespillene fortsattes i 1857, og det endda i forøget Maalestok, og nu var det ikke alene hos Bonnesen, at Spillet florerede, men ogsaa hos flere andre Restauratører i Næstved, ja, endog ude fra Byens Omegn averterede Beboerne med afholdelse af Gevinst-Keglespil. I Bonnesens Have blev der i Tidsrummet fra 9. Maj til 19. Septbr. 1857 afholdt over 15 Spil. Til Spillet den 30. Maj blev der til Vinderen udsat en Ekstrapræmie bestaaen af 6 stegte Kyllinger med Gemyse eller en stegt Lammefjerding med ditto. Og den 6. Juni var Ekstrapremien 200 Cigarer og en stegt Lammefjerding med Gemyse.

Som foran omtalt havde Bonnesen i Juni 1857 — eller maaske endog tidligere — Vanskeligheder med sine Kreditorer. Hvornaar og hvorledes han, der under sit

første Næstved-Ophold synes at have været en holden Mand, var kommet i saadanne Vanskeligheder, kan ikke siges, men højst sandsynligt er det i Forbindelse med

Fig. 3. Købmagergade set mod St. Peders Kirke ca. 1860. Fot. fra Gaden ud for gl. Matr. Nr. 219 (Købmagergade Nr. 9), hvor Chr. Bonnesen drev Restauration 1858—61 i sin Søns Ejendom. Fot. af J. Henschel, som 1859—60 og 1861 logerede i Ejendommen.

Køge-Opholdet, der blev mærkværdig kort. I 1857 og følgende Aar foretog han forskellige „Krumspring“, der kun kan forklares paa den Maade, at han forsøgte at klare sig økonomisk bedst muligt.

Ved Købekontrakt af 24. April 1857 købte hans kun 20-aarige Søn Emmerich Rasmus Bonnesen, der da var Handelskommis og bosat i København, Gaarden Matr. Nr.

219 af Næstved Bygrunde, beliggende paa Købmagergade (nu Nr. 9) af Jægermester v. Barner til Eskildstrup for 7000 Rd. (Skøde 12. Juni 1858), og samtidig opsgade han sit Lejemaal i Harboes Gaard til Ophør Oktbr. Flyttedag 1857. Det er ganske klart, at Sønnen ikke havde Brug for Gaarden i Købmagergade, og at han kun figurerede

Fig. 4. Købmagergade set mod Riddergade i første Halvdel af 1890erne. I Ejendommen t. v. gl. Matr. Nr. 219 drev Chr. Bonnesen Restauration 1858—61. (Bogtrykkeriet „Sydsjælland“ eksisterede 1892—95).

som Køber, fordi Faderen af Hensyn til sine Kreditorer vanskelig kunde staa som Ejer.

Den 19. Oktbr. bekendtgør han i Næstved Avis, at „Restaurationen den følgende Dag flytter fra Ringstedgade, og om faa Dage aabner igen i Hr. Jægermester v. Barners Gaard paa denne Bys Købmagergade“.

Hermed kan Næstveds Tivoli-Epoker betragtes som afsluttede, idet der paa Købmagergade ikke fandt nogen Tivoli-Virksomhed Sted. Til Slut vil jeg blot redegøre for

Chr. Bonnesens senere Skæbne, som ogsaa nu fortrinsvis er knyttet til Næstved Restaurationsliv.

Gaarden paa Købmagergade, der var en af Næstveds stateligste Gaarde, bestod af et 7 Fags, 21 m langt grundmuret og teglhængt Forhus med Kvist over 3 Fag og Port i den østlige Ende. Det indeholdt Restaurationslokaler samt et større Antal Værelser til Udleje. Køkken og Kælder var indrettede i en grundmuret Sidebygning ved Ejendommens vestre Skel, og i øvrigt fandtes nogle Bagbygninger, for det meste af Bindingsværk, indrettede til Kamre, Hestestald, Vognport, Vaskehus, Brændehus, Retirader m. m.

Bag disse Bygninger laa en Have, og desuden hørte til Ejendommen en Jordlod paa 3 Td. Land, beliggende i Byens Mark.

Til denne hans Ejendom flyttede Bonnesen som nævnt sin Restauration i Slutningen af Oktober 1857. Han startede, som han havde for Skik, med en voldsom Annonce-Kampagne, særligt anbefalende hans sædvanlige Specialiteter inden for Gastronomien. I Forbindelse med Bekendtgørelse i Januar 1858 om et Sanger-Ensembles Optræden nævner han, at hans Lokaler er indrettede saaledes, at ogsaa Damer kan overvære Koncerten uden at blive generet, hvad aabenbart ikke har været Tilfældet i visse andre Restaurationer i Byen.

Som tidligere nævnt havde Bonnesen en Række Værelser til Udleje (mindst 5, men formentlig flere). Det var ikke egentlig Hoteldrift, han havde, men snarere en Slags Pensionat, hvor Værelser kunde lejes dage-, uge- eller maanedsviis med eller uden Kost, ligesom han ogsaa tilbød Kost (Middags-Abonnement) alene. Flere af de omrejsende Fotografer, der i denne Fotografiens Barn-domstid rejste Landet rundt, logerede hos ham, efter at han i Marts 1859 havde henledt „Photographisters og Daguerreotypisters Opmærksomhed paa, at de kunde „erholde en dertil svarende Plads til Beqvemmelighed, Alt indbefattet“; d. v. s., at Bonnesen havde indrettet et Atelier

for rejsende Fotografer. Den i sin Tid kendte og dygtige Fotograf Joseph Henschel virkede her i over 1 Aar fra 1. Aug. 1859.

Ligesom i Ringstedgade havde Bonnesen ogsaa her Staldplads for Landboere, der kom til Byen; han averterer med Plads til 10 Heste.

I April 1858 begyndte han igen med Gevinst-Keglespillene. Lørdag den 17. afholdtes det første Spil og den 24. det andet, men saa fik disse Gevinstspil en brat Afslutning. Den 29. April havde en anonym Indsender indrykket følgende i Næstved Avis:

Spørgsmaal til Bedkommende.

Er det tilladt de Mange, der her i Byen holde saavel luffede som aabne Keglebaner samt Billard, at drive denne Art af Værtsskab uden dertil at have Bevilling?

Er det endvidere tilladt at afholde Gevinstspil, som heri Byen drives efter en stor Maalestok og som vistnok virker demoraliserende i flere Retninger?

Besvares disse Spørgsmaal benægtende, anmodes Øvrigheden om at standse Samme. X.

og omgaaende aflyste Konditor W. Christensen, Axeltorvet (det senere Hotel „Axelhus“) et til den 1. Maj berammet Gevinstspil paa sin Keglebane som Følge af Forbud fra Politiet, ligesom han indsendte følgende til Avisen:

J Næstved Avis af 29. April har en ubetjent Størrelse en Hr. X ved tvende heri opfattede Spørgsmaal til Øvrigheden indvirket saaledes paa Hr. Cancelliraad Petreus¹⁾, at jeg maa antage Hr. X, enten er Hr. Cancelliraadens Foresatte, eller staaer i et saadant Forhold til Hr. Cancelliraaden at denne ikke tør undlade at tage Notice deraf. J Anledning af Hr. Xs Forespørgsel blev jeg kaldt ned paa Byfogedcontoiret, og der modtaget af min Byfoged, ikke med den Humanitet, som jeg troer enhver Borger er berettiget til at fordrø, naar han enten henvender sig til, eller bliver kaldet af sin Øvrighed (især naar han ingen Brøde er sig bevidst) men med en Hefstighed der aldrig klæder den dannede Mand, og med de Ord:

¹⁾ Borgmester og Byfoged i Næstved 1856—76.

„Hvortor De vise en saadan Frækthed og uden min Tilladelse indrykke et saadant Avertisement (angaende Gevinstspil) da Deeraldeles uberettiget til at have baade Keglebane og Billard.“

At Øvrigheden er i sin fuldkomne Ret til at forbyde Gevinstspil kan gjerne være, og at det drives efter Hr. Xs Mening i viid Omfang og burde indskrænkes, er jeg ogsaa villig til at indrømme, men at Hr. Cancelliraad Petrus aldeles kan forbyde mig at bruge min Keglebane og Billard, som begge ere af de ældste i Byen, det betvivler jeg, og maa da de foregaaende Øvrighedspersoner nemlig D^{hr}. Schonheyder, Blume og Lavætz²) daarligt have opfyldt deres Pligter, naar sliig Beskæftigelse havde været ulovlig. — Underligt maa det vistnok synes Enhver, at samtidigt hermed lader Hr. Cancelliraaden oppoøe endnu i dette Aar 2 lukkede Keglebener, ja den Ene af disse Eier boer endog i Huset Nr. 152 & 153, hvor han drives Værtshuusshold og paa en anden Grund Nr. 161 baade Keglebane og Værtshuusshold, altsaa sin Forretning aldeles efter min Mening ulovlig. Med Hensyn til det den 1ste Mai averterede Gevinstspil er det vistnok Publicum bekendt at det ene var til Fordeel for en trængende Familie, saa jeg indseer ikke, at min Broder var saa stor heri. Er jeg uberettiget at bruge min Keglebane og Billard, da skal jeg være den første der skal nedlægge samme, da jeg aldrig som Borger er mig bevidst at have handlet ulovligt, eller drevet ulovlig Næring, men min fuldkomne Overbeviisning er denne, at vil Hr. Cancelliraaden tage sig Hr. Xs Inferat saa nær, da vil Hr. Y i Fremtiden ikke blive u p a a g t e t, og mangt et besværligt Arbeide vil deraf følge. At Øvrigheden skrider ind, hvor Uroen finder Sted er meget roesværdig, og at den forebygger de Ulemper som foranlediges ved Spil og Nattecommeres ligeledes, men utidig Strengthed paa Steder hvor Saadant aldrig har fundet Sted, og Jndskrænkning i Næringsveien fra Øvrighedens Side i fredelige Huse, især i disse for Alle besværlige Tider, troer jeg

1) Tidligere Borgmestre og Byfogeder i Næstved.

ikke er Maaden, hvorpaa en Byfoged kan vinde Borgernes Velvillie.

Næstved den 1 Mai 1958.

W. Christensen,
Conditor.

Løvrigt fik Indsenderen X følgende Svar, optaget i Næstved Avis den 4. Maj:

(I n d s e n d t.)

Om Forlæbelse Nr. „X“!

En ny ubekjendt Størrelse har i Bladet Nr. 67 opkastet følgende skædesro Spørgsmaale:

1. „er det tilladt de Mange, der her i Byen holde saavel lukkede som aabne Keglebaner samt Billiard, at drive denne Art Værtsskab uden dertil at have Bevilling?“

S v a r: Saafrømt den ubekjendte Størrelse kan læse, da vil §§ 62 og 97 i Lov af 29de December 1857 give fornøden Oplysning.

2. „er det endvidere tilladt at afholde G e v i n s t = s p i l, som her i Byen drives efter en stor Maalestok og som viistnok virker demoraliserende i flere Retninger?“

Forinden dette besvares bedes den ærede ubekjendte Størrelse gunstigen at besvare følgende Spørgsmaale:

a. er det tilladt at afholde G e v i n s t = F u g l e = j k y d n i n g eller G e v i n s t = S k i v e s k y d = n i n g? er dette ikke G e v i n s t s p i l?

b. er det tilladt at spillet B a s s e t eller andre Hazardspil i de saakaldte store Klubber? kunne maaske Deeltagerne heri ikke demoraliseres?

c. er det Hazardspil tilladt, som jævnlig holdes paa Landet, og som nylig har været gjentagne Gange annonceret i Bladet under Benævnelsen „Kastegilde“?

d. er det Værtsskab tilladt, som adskillige Bønder i den nærmeste Omegn, og navnlig en vis Sognefoged, jævnlig holde, eller er det maaske ikke demoraliserende, naar Kjobstadsens Ungdom der kan spille og doble, endog under Gudstjenesten?

e. troer den ærede Spørger, at Grundloven eller nogen anden Lov giver Ret til vilkaarlige Indgreb i den personlige Frihed eller i velerhvervede Rettigheder, eller at Vilkaarligheden nu skal kunne kalde en Handling ulovlig, der fra Arilds Tid har været anseet som lovlig?

— herom vil ialtfald først blive en Høne at plukke med deres meget forbundne x×u.

og indrykkede igen den 6. Maj følgende:

(Indsendt.)

Med Tilladelse Hr. „x×u“!

Til Underretning for Hr. x×u tjener, at Indsenderen uden at være saa lovhindig som Hr. x×u meget godt kan saavel læse som skrive og takker for Henviisningen til Lov af 29 Decbr. 1857 §§ 62 og 97, hvoraf det klart fremgaaer at mit første Spørgsmaal maa besvares benægtende.

Den lovhindige Hr. x×u vilde sikkert have tjent Almenheden bedre ved lige saa klart at have bevareret det andet Spørgsmaal, istedetfor at fremsætte sine temmelig ubestemte Contra-Spørgsmaal.

Forinden jeg derfor kan tjene den meget befyndte Storrelse i de fremsatte Spørgsmaalss Besvarelse, maa jeg bede ham at fremsætte nogle af disse i en bestemt Form, nemlig i hvilke saakaldte store Klubber bliver spillet Basset eller andet Hærdspil, hvor og hos hvem paa Landet holdes Hazardspil, hvilke Bønder og hvilken vis Sognefoged holder Bærtfab etc., og hvad forstaaer Hr. x×u ved velerhvervede Rettigheder og Vilkaarlighed. Kunns reent ud med Sprøget Hr. x×u, for at Hønen kan plukkes rigtig reent. X.

Hermed var det Slut med Diskussionen i Avisen, men Gevinst-Keglespillene ophørte som med eet Slag. Derimod averteredes nogle Gange senere i Maj Maaned med Gevinst-Skive- eller Fugleskydning ude paa Landet „med den høie Myndigheds Tilladelse“; den ene af Bekendtgørelserne havde endda følgende tillokkende Form: „Der er sørget for Beværtning til hele Selskab, tilligemed Musik

og Dands hele Natten fra Begyndelsen til Kl. 7 næste Morgen^r. I August og September fandt en ny Serie Præmieskydninger Sted omkring paa Omegnens Kroer og Gaarde.

I Septbr. 1858 udlejede Bonnesen sin Keglebane til- ligemed et Par mindre Lokaler i Gaarden til en Værts- husholder Niels Pedersen, som her drev Beværtning, vel nærmest en Slags Kælderstue, men i Juli 1859 ophørte dette Lejemaal, og Bonnesen overtog paany sin Keglebane, hvortil, som han skrev, der var Adgang for alle anstæn- ßige og velklædte Personer fra 8 Morgen til 10 Aften. Samtidig averterede han Gaarden til Salg for 9,500 Rd. med en Udbetaling paa 2,500 Rd. „Stort Lokale med alle mulige Beqvemmeligheder, isærdeleshed anbefalende til Anlæggelse af et Dampkjøkken, hvortil her i Byen føles Teang.“ Gaarden blev dog ikke solgt den Gang.

Men nu genoptog han atter omend paa en lidt anden Maade Gevinst-Keglespillene, efter at de havde været suspenderet siden Foraaret 1858, idet han til Eks. den 15. Novbr. 1859 averterede saaledes: „Præmien 10 Specier betales til den, der i 3 sammenlagde Slag slaar høieste Kegler paa min lukkede Keglebane. Entreen til hver 3 Slag er 1 Mk. Til Fordeel for mig betales for hvert Slag 1 Skilling. Begyndelsen skeer idag, Løverdag og vedvarer indtil 20 Rd. er indkommen i Entree, og da er Spillet hævet. Næste Løverdag bliver Præmien 6 Høns og 1 Hane“.

Den 8. Januar 1861 faar Chr. Bonnesen Fuldmagt fra sin Søn til at disponere over Ejendommen, og ved Købekontrakt lyst 14. Jan. sælger han Gaarden med Til- liggende for 7,500 Rd. til Tjener Peter Christiansen af Roskilde, der overtager den i April, medens Bonnesen den 17. s. M. flytter sin Restauration til Matr. Nr. 131 paa Nordsiden af Hjultorvet, tilhørende Slagtermester Frederik Brask. Christiansen aabnede derefter den 2. Maj „Hotel Prindsen“ i Bonnesens tidligere Lokaler paa Købmagergade.

Alt var saaledes meget godt, hvis bare Christiansen havde overholdt sine Forpligtelser i Henhold til Købekontrakten med Bonnesen. Det gjorde han imidlertid ikke, og Bonnesen kunde derfor heller ikke overholde sine Forpligtelser overfor sin Kreditor, Jærgermester v. Garner, men maatte finde et nyt Grundlag for Videreførelse af sin Forretning. Han opgav derfor Restaurationen paa Hjul-torvet i Næstved og aabnede derefter 7. Januar 1862 en ny Restauration i Hotel „Rosenborg“ i Ringsted, beliggende paa Vejen mellem Ringsted Jernbanestation og Byen.

Af Annoncer i den lokale Avis „Sjællands-Posten“ fremgaar, at Bonnesen endnu i April 1863 var Indehaver af Hotel „Rosenborg“s Restauration, men derefter er det nye Navne, der nævnes uden at det kan ses, hvornaar Overdragelse har fundet Sted.

I Løbet af 1863—65 maa Bonnesen være flyttet tilbage til Næstved, hvor han døde den 15. August 1865.

† † †

Tirsdagen den 15de dennes bortkaldte Gud ved en blid og rolig Død min kjære, virksomme Mand, forhenv. Restaurateur C. **Bonnesen** i Nestved, i hans Alders 62de Aar efter kun faa Dages Sygeleie. Dette bekjendtgøres herved sørgeligst af hans dybt-sørgende Enke og Börn. Den kjære Afdøde efterlader et dybt og uerstatteligt Savn.

(Begravelsen finder Sted Mandagen den 21de ds., Kl. 1 Middag, fra Sct Peders Kirke.

Med dette Dødsfald afsluttedes et initiativrigt, men til Slut ogsaa tragisk Liv. Ejendommen i Købmagergade, som Bonnesen 1857 købte for 7000 Rd. til sin Søn, og som Tjener Christiansen fik overdraget for 7,500 Rd., indbragte ved Tvangsauktionen 1863 kun 4000 Rd., og ved Skiftet efter Chr. Bonnesens Død 1865 bortsolgtes paa Auktionen alt Løsøre, saa Enken maa være blevet ribbet fuldstændig.

Denne Undersøgelse har dog formentlig vist, at Bonnesen i sin Tid har udfyldt sin Plads paa en saadan Maade, at der vil være god Grund til at mindes ham for de Bidrag, han har ydet til Næstveds Forlystelsesliv under hans to Tivoli-Perioder.

JACOB OLSEN OG INGER JOENS- DATTER AF SKOVHUSE

Af *Holger Munk.*

DET er den gamle degn i Øster Egesborg, Lauritz Serritzlev, og sognepræsten Hans Ditzel, vi i dag kan takke for, at Jacob Olsens og Inger Joensdatters historie kan skrives som en nogenlunde afrundet skildring. De har nemlig begge ønsket at bevare visse oplysninger om dette ægtepar, ved gennem optegnelser i embedsarkiv og i kirkebogen at sikre disse mod forgængelighed.

Lauritz Frederiksen Serritzlev var degn og kirkesanger i Øster Egesborg fra år 1800 og til sin død 1840. I den tid havde han ligesom præst og kirkegængere søndag efter søndag, år efter år, gået hen over en ligsten i kirkens midtergang. Alle vidste dengang, hvem den dækkede over, og hvad den ret lange indskrift fortalte, men Serritzlev var muligvis den eneste, som forudså, at det indhugne engang ville blive bortslidt af de mange tråd. Han satte sig derfor hen og skrev, hvad stenen fortalte, — endnu medens det stod tydeligt. Det var den 19. maj 1824.

Denne afskrift indlemmedes i sognepræstens embedsarkiv og ligger her upåagtet i 134 år, indtil den nuværende sognepræst Joh. Langhoff finder den og hermed føjer et vægtigt supplement til de andre kilder, vi har, og som samlet giver et forholdsvis godt billede af det usædvanlige ægtepar fra Skovhuse.

Stenens indskrift — med Serritzlev og Langhoff som kilde — lyder:

„Dyd og Guds frygt, Gud belønner,
Salig Sjel, som derpaa skjønner.

Ligsten i Øster Egesborg kirkes midtergang over Jacob Olsen og Inger Joensdatter.

Urørt bliver denne Sten, hvorunder hviler de jordiske Levninger af det fromme og velsignede Ægtepar, Seigr. Jacob Olsen og Hustru, Salig Inger Joensdatter, begge af Skovhuse. Han blev henlagt i dette sit Hvilested den 7de Julii 1762, gammel 77 Aar og 8 Maaneder, og hun ligeledes den 7de Januarii 1763, gammel 87 Aar og 11 Maaneder, efter at de havde levet et velsignet 53 Aar Ægteskab, som af deres 3 Børn og Børnebørn, 28 i Tallet, blev celebreret 1759. Til evig Erindring

testamenterede de 200 Sldr. til Østeregesborg Sogns fattige som aarlige nyder Renterne deraf. Nu mættes de begge af Guds Ansigtets højtidelige Beskuelse“.

Lauritz Serritzlev oplyser videre, at renterne af den omtalte legatkapital forvaltes af kirkeejeren greve Knuth til Liljendal og efter sin bestemmelse stadig kommer Øster Egesborg sogns fattige til gode. Dette forhold vedvarer endnu godt 100 år efter legatets stiftelse, idet embedsbogen udviser, at det blev uddelt i 1862. Men om de sidste 100 år har vi ingen oplysninger.

Da sognepræst Hans Ditzel i 1762 havde begravet Jacob Olsen, fandt han det afsluttede levnedsløb så interessant og betydningsfuldt, at han ved dødsfaldets indførelse i kirkebogen mente, at ret fyldige optegnelser var på sin plads, og igennem disse er hovedparten af det, som indskriften på ligstenen fortæller, allerede kendt. — Vedrørende Inger Joensdatter er der dog en ret betydelig afvigelse i det, som stenen oplyser, og det som kirkebogen siger. Den sidste siger, at hun var 80 år gammel, da hun døde, medens stenen efter Serritzlevs optegnelse sætter hendes alder til 87 år og 11 måneder. Det kan være en læsefejl. Måske var indskriften allerede i 1824 slidt så utydelig, at 0 er læst for 7. Kirkebogen har sikkert ret, idet aldersforskellen mellem ægtefællerne næppe har været henved en halv snes år.

*

Jacob Olsens historie begynder med hans fader, Ole Hansens, — gamle Ole Hansen af Skovhuse — som han i almindelighed blev kaldet. Han sagde selv, at han stammede fra Mern, hvor han skulle være født o. 1639, men ud over, at han tjente som karl i Bakkebølle hos Lars Pedersen Børring på den østligste gård i byen, og at han fik gård i Skovhuse i årene efter svenskerkrigen o. 1665, ved vi nu ikke stort om ham fra disse år. — Ole Hansen var gift mindst to gange og havde mange børn, som vi

nu kender lidt til, og blandt disse var altså Jacob Olsen, der blev født i Skovhuse omk. 1685 — antagelig på gården under matr. nr. 9 (gl. nr.), der dengang stod i hartkorn for 1 td. 5 skp. 2 fjk. og 1 alb. og i bygninger bestod af 33 fag hus. Det lave hartkorn må ikke forlede os til at tro, at nr. 9 var en ringe gård, snarere tværtimod. Forholdet her i Sydsjælland var nemlig det, at matrikuleringen såvel i 1664 som i 1688 var et meget misvisende og derfor uretfærdigt skattegrundlag, idet visse byer med påviselige fortrin var ansat urimeligt lavt, medens andre til gengæld var ansat alt for højt, alt taget i betragtning af gårdenes faktiske brugsværdi. Til de første hørte bl. a. Skovhuse, som ved at være omgivet af rige skove og gode græsgange havde betydelige fordele, som f. eks. Neble eller Nørre Mern ikke havde, skønt deres hartkorn lå en 5—6 gange så højt, og de følgelig også havde tilsvarende højere ydelser. Det er derfor ikke uden grund, at Skovhuse var en meget velanskrevet by blandt de unge karle, som skulle fæste gård, og at man — efter at være kommet lunt ind her — af al magt søgte at bevare gården for efterkommere eller slægt. Vi ved ikke noget nærmere om, hvordan Ole Hansen i sin tid var kommet ind, men vi ved, at han blev på sin gård, til han døde i sin høje alder af 83 år i 1727.

Den første gang, vi hører Jacob Olsen omtalt, er da han i 1709, den 7. juli „copuleres i Magister Hans Schrøders Hus i Vordingborg til Inger Joendatter iflg. kongeligt Brev“. Denne meget overraskende og usædvanlige oplysning, vi her får, at en bondekarl fra Skovhuse havde løst kongebrev og var blevet ægteviet, ikke i kirke som andre af hans stand, men i selve præstens hjem ligesom rangspersoner, rejser en storm af spørgsmål, som vanskeligt kan ventes besvaret, men som lader os ane, at vi her står over for et nygift pår, som ikke er af den almindelige fæstebondestøbning fra år 1709. Vi konstaterer videre, at de agter at forblive i Skovhuse, idet Jacob Olsen ved samme tid fæster en gård her under Øster Eges-

borg kirke. Det er en ret stor gård i sammenligning med byens andre gårde, idet den er på 3 tdr. 2 skp. hartkorn. Den er 4-længet og af 48 fag, men noget forsømt, idet den får betegnelsen „temmelig ved magt“. Besætningen er på 8 heste, 4 køer og 2 ungnød samt 15 får og 9 svin. De 5 td. land ligger med rug, 6 med byg og 4 med havre, og ingen i Skovhuse kan ved denne tid tilså mere.

Skovhuse består ved denne tid af 10 gårde, hvoraf de 4 har skorsten, og de 7 har kakkellovn, men de har alle den nødvendige bageovn, malkølle og bryggerskedel. Nogle kedler kan tage $\frac{1}{4}$ td. malt, men Jacob Olsens er beregnet til en heltønde, og han er selvfølgelig også blandt de begunstigede, som har både skorsten og kakkellovn. — Måske var det her på sin plads at fortælle, hvordan de mindre begunstigede klarede sig vinterdage uden kakkellovn eller skorsten. Ja, ildstedet var en såkaldt „Æsse“ eller arne midt på gulvet, og røgen trak — efter at have svøbt sig rundt i rummet — op gennem et hul i taget, lyren. Det kunne være brandfarligt, og var meget ofte årsag til ildsvåde, hvorfor der fra myndighedernes side blev stræbt efter at få erstattet de åbne ildsteder med murede skorstene. Men det var i de mange tilfælde et for tungt læs for fæstebonden at få disse ombyttet med skorsten.

Men tilbage til Jacob Olsens gård. Der var stor frugt- og humlehave omkring den, men den unge fæster havde endnu ikke fået anskaffet sig bier, ligesom han heller ikke havde noget huggehus, et meget formålstjenligt arbejdssted her i skovbyerne, hvor man så at sige forfærdigede alle avlsredskaber og meget husgeråd selv.

De oplysninger, vi her har givet, stammer fra en optælling, som Siegfred von Plessen på dronning Annas vegne lader optage over tilstanden her i Sydsjælland ved år 1710, da hun står for at skulle tilbagelevere sin gemal, Prins Jørgens, livgeding, Vordingborg len, til den danske krone. Jacob Olsen startede altså som dronning Annas bonde, gik med lenet over til at blive kongens bonde for

1718 at blive rytterbonde, en stilling han beholdt sit lange liv igennem.

Allerede i 1719 har Jacob Olsen fået to matrikelnumre lagt ind under sit fæste, nr. 4 og nr. 6, og han svarer nu af tilsammen godt 6 td. hartkorn. Han har også fået rettet gården op samt bygget til, så den nu er på 54 fag. Hestebestanden er stadig den samme, 8 ialt, men han har nu 9 hornkreaturer. Om Skovhuse by siges ved denne tid: „Denne By ligger udi Skoven, dens Jorder bestaar af Vænger og Indelukker, den haver Græsning af Kohaven og paa Stensved Overdrev og fuldkommen til, hvad den kan overføde. Er maadelig skyldsats imod deres Sæd og Ejendom. Haver Humlekuler og Frugthaver, og alt er udi god Stand.“

På trods af 1730ernes fattige år med faldende kornpriser og begyndende kvægsyge synes Jacob Olsen at klare sig godt på sin store fæstegård. Ja, en tælling i 1739 viser, at han endog har fået sin gårds bygninger meget udvidet, så at den nu består af 75 fag husrum, og hermed er blevet en af Sydsjællands største bondegårde. Den er også ret velholdt, idet der på disse mange fag kun kan sættes et fæld af 10 rdl. Han holder fortsat 8 heste, men har nu også 2 trækstude og 13 hornkreaturer, 12 får og 14 svin. Naturligvis får denne gård betegnelsen: „God Tilstand“.

Som vi har set, var Skovhuse en god by for en rytterbonde at have gård i, og det skulle nok give sig udslag, når en by gennem mere end et par generationer havde været så „mådeligt“ skyldsats, at afgifterne af fæstegårde her kun var en brøkdel af det. bønderne fra andre byer måtte udrede. Det er derfor intet under, at 4 af „gamle Ole Hansen“s sønner forblev i deres fødeby og fæstede gårde her, således at Skovhuse ved denne tid næsten kunne kaldes en familieby. Men det var Jacob Olsen, der havde den største og bedste gård, samlede sig en betydelig velstand og skabte sig en tilsvarende position blandt byfæller som ud over det ganske distrikt. Hvis vi tænker os, at Jacob Olsen havde levet i vor

tid, måtte han anses for at være selvskreven som amtsrådsmedlem, formand for en landboforening eller for en eller anden større andelssammenslutning, og det ville næsten være utænkeligt om han ikke også var blevet indfanget af et lokalt pengeinstitut — bank eller sparekasse —, hvor han som landbrugskyndig direktør kunne øve sin indflydelse. Men for en 2—300 år siden havde bondestanden ikke andre tillidsposter, som var eftertragtede, end skovfogedstillingerne. Af disse var der på hele rytterdistriktet 24, og selvsagt havde Jacob Olsen en af dem, en stilling han havde haft fra det år, han fæstede gård.

Skovfogedens meste arbejde bestod i de tider, vi her er ved, i at vogte skoven mod skovtyve og at passe på, at der ikke blev hugget noget, som ikke var lovligt udvist. Han havde derfor pligt til — ved dag som nat — jævnlig at gøre inspektionsture på sit skovfogederi for at overvåge, at intet blev hugget „til upligt“. Kom han på disse ture over skovtyven, eller fandt han spor efter, at noget var hugget og bortført, måtte han følge dette spor — til by og gård — hvor brændet var ført hen, tage sin pant og gøre sin indberetning til skovrideren. Skovfogeden skulle derfor både kunne læse og skrive, betingelser der ved ledighed indskrænkede ansøgernes tal meget betydeligt. — Det kunne til tider være svært nok at være skovfoged, ja, i visse tilfælde var det vel nærmest pinligt at skulle våge over sin byfæller, venner og nære slægt. For Jacob Olsen med den store slægt og mange bekendtskaber har det da heller ikke været let, navnlig i de unge år. I disse hører vi også mest om ham som skovfoged, — måske har han dengang også været mest nidskær i tjenesten. Først i august 1709 var han således kommet bag på Per Rasmussen Stær af Vestenbæk „på Stensved Skov lige over for Kausemosen“, hvor der lå hugget 5 risbøge. I sådanne tilfælde var det som anført almindeligt, at skovfogeden fratog skovtyven hans økse som bevis og pant. Det lykkedes imidlertid ikke for Jacob Olsen i dette tilfælde, idet Stæren satte sig til modværge,

„tog Øksen op og vilde slaget med Skaffet, saa at han (Jacob Olsen) maatte undvige“. Ja, så var der ikke andet for skovfogeden at gøre end at gå efter folk til at syne den øvede skade, men „imedens kørte Per Stæhr bort og lod træerne ligge.“ Dog hjalp det ham ikke noget, thi da han stod indstævnet for tinge, og Jacob Olsen „i Guds Sandhed“ kunne vidne, hvorledes alt var gået til, slap han ikke for en bøde. — Kort efter nytår 1710 var Jacob Olsen atter „heldig“, da han var „ude i Skoven at se om nogen hug der, og da han kom bag Horsebjerg uden for Skovhuse Gærder, fandt han tvende af Langebæk Mølles Karle, nemlig Bent og Rasmus, som havde hugget en Bøgegren ned af en Bøg, Tønde tyk ved Hugget“. — „Hvis Karle er I?“ spurgte Jacob Olsen. — „Langebæk Mølles, Jens Martinsens,“ svarede de. — „Har jer Husbond befalet jer at hugge her?“ fortsatte skovfogeden forhøret. — „Ja,“ svarede de. — Så tog Jacob Olsen en økse fra Bent som pant, men imedens undløb Rasmus, og skovfogeden gik til Skovhuse og hentede vidner til at vurdere, hvor meget der var hugget, og sammen med sin fader Ole Hansen og Hans Laursen anslog han det til at være 5 læs brænde.

Det var et par eksempler fra Jacob Olsens unge år som skovfoged. Senere hen hører vi vel ikke meget om ham, uden at vi deraf kan slutte, at han har ladet skoven passe sig selv. Det er muligt, at han med årenes større vægt og stigende myndighed har haft lettere ved at få forholdene i en roligere gænge, og i mindre tilfælde selv har ordnet sagen i mindelighed.

*

At Jacob Olsen også i perioder måtte påtage sig det brydsomme og utaknemmelige hverv at være fangsfoged over det store Stensved fang, siger sig selv. Den 18. juni 1739 har han således 20 uafhentede — og foreløbig herreløse — heste stående hos sig i Skovhuse.

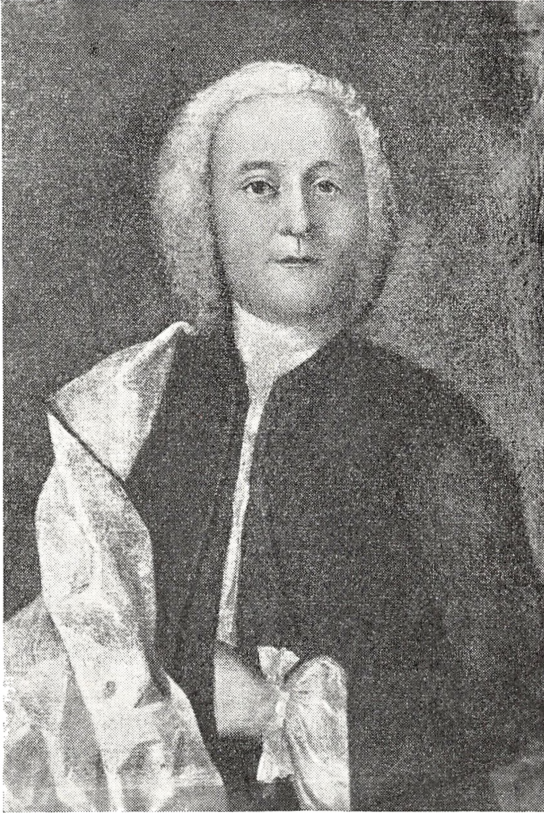
*

I ryttergodstiden, hvor største delen af ladegårdens

marker lå til græsning for rytterhestene, var der ikke brug for det fulde hoveri af samtlige distriktets gårde. De fritagne måtte i stedet svare hoveripenge. Jacob Olsen var, som samtlige Skovhuse-bønder hoveripligtig, men som den betydelige mand han var, har han naturligvis indset, at gaves der en lejlighed til at få denne ydelse afløst mod en betaling i penge, måtte han ikke betænke sig. Det, han herved kunne spare i tid og arbejdskraft samt i slid på vogne og heste, kunne med største fordel sættes ind på gården derhjemme og pengeydelsen således mange gange indvindes. Det var kun en selvfølge, om sønnen Johannes Jacobsen efter at være blevet regimentskriver har støttet faderen og også søgt lejlighed til afløsning af gårdens hoveripligt in natura, men først på Jacob Olsens gamle dage, i 1757, lykkedes det at finde en ordning, som kunne godkendes af alle instanser.

Neble Torp bønderne havde alle dage siddet og hugget med gårdene grundet på den foran omtalte „alt for højt ansatte taksering“, og navnlig havde det været galt på nr. 4, som skulle svare afgifter af 9 tdr. 2 skp, 2 fjk. og 2 alb. hartkorn foruden hoveripenge. Disse sidste kan fæsteren Laurs Olsen ikke skaffe, — det drejer sig om 6 rdl. — og anmoder derfor ryttergodssessionen om at måtte gøre hoveri i stedet. Da han er en „god Bonde, som man i Almindelighed gerne vil conservere“ foreslår regimentskriveren, at man indvilliger heri, såfremt man kan formå en anden til i Neble-bondens sted at svare de 6 rdl. mod, at han selv bliver fri for hoveri in natura. Johannes Jørgensen kan endvidere oplyse, at „han har formaaet Jacob Olsen i Skovhuse i Øster Eegesborg Sogn paa Gaarden Matr. Nr. 4 at svare for forbemeldte Gaard udi Nebølle Torp de paabudte Hoveripenge, der aarlig er 6rdl. mod, at han selv bliver fri for hoveri in natura. veri at forrette befriet“. — Da alle parter jo kunne være tilfreds hermed, og navnlig da den kongelige kasse ikke mistede nogen indtægt, kunne sessionen tiltræde denne ordning, — og rentekammeret bifa!dt.

Når Jacob Olsen og Inger Joensdatters minde lever i dag, så er det ikke for deres position blandt standsfæller eller for den betydelige rigdom, de gennem årene fik sam-

Regimentsskriver, cancelliråd Johannes Jacobsen, f. 1711 og død 1763 i Vordingborg. Malet af Hørner. Maleriet skal findes på Katholm (v. Grenå).

let, men derimod for deres vidtfavnende godgørenhed og hjælpsomhed og først og sidst for det enestående lange og lykkelige familieliv, som blev dem beskåret. Ingen kvinder, vi nu kender, har været med i så mange „Kvindestuer“ (barsel) eller været gudmoder for så mange børn

i Øster Egesborg kirke som „Inger fra Skovhuse“. Som fadder, værge og formynder, som forlover ved trolovelser og som den, der tilkaldes til dødssengen for at høre en sidste vilje — muligt også en bekendelse, — nævnes atter og atter Jacob Olsens navn. Der kan ikke her gås i detaljer, det må siges i en sum.

Selv fødte Inger Jacob Olsen 3 børn, som alle blev en pryd for hjemmet og således bidrog på deres vis til at øge dets glans. Den ældste var en dreng, som i dåben 1711 fik navnet Johannes Jacobsen. Han opnåede på sin hjemegn den højeste stilling, som nogen bondefødt her fra Sydsjælland hidtil havde nået, idet han blev regimentsskriver over Vordingborg rytterdistrikt. Denne stilling findes ikke i dag og kan i omfang, hvad magt og myndighed angår, heller ikke sidestilles med nogen anden nutidig. Han var „bindeleddet mellem bønderne og godsets andre fæstere og så ryttergodssessionen eller rentekammeret, der atter havde den øverste myndighed og ansvaret overfor enevoldskonger*). — Reelt havde Johannes Jacobsen som regimentsskriver Sydsjællands bønders ve og vel i sin hånd. — Hans historie hører ikke hjemme her, men de sider af hans liv, som har tilknytning til hjemmet i Skovhuse, skal belyses. Det må antages, at såvel han som broderen Børge Jacobsen har gået i Vordingborg lærde skole, uden at vi dog ser, at nogen af dem tog afgangseksamen til universitetet. — Som 20årig finder vi ham som „Skriverkarl hos Amtsforvalter Theilman på Grevens Vænge“, en plads han synes at have beholdt i mange år, idet han 10 år senere omtales som „Monsieur Johannes Jacobsen hos Hr. Theilman,“ og det er fra denne plads og med sin uddannelse her, at han i 1741 gør springet til „Hans Majestæts Regimentsskriver over Vordingborg Rytterdistrikt“. Ved denne lejlighed træder Jacob Olsen atter ind i billedet, idet han sammen med forpagter Peder Neergaard på Vordingborg slots lade-gård stiller den nødvendige kaution — 3000 rd., — som sønnens højt betroede stilling kræver. Om Johannes

*) Se Rytterbonden s. 20.

Jacobsens private liv skal her kun oplyses, at han var gift to gange. I første ægteskab med Anna Christine Bernhoft havde han 8 børn, i det sidste med Rebekka Marie Krøyer var ingen arvinger. Den ældste søn, opkaldt efter farfaderen i Skovhuse, var i 1761 elev på Herlufsholm lærde skole, den næstældste ved navn Mentz Bernhoft Jacobsen var ved samme tid landvæsenselev på Næsbyholm. Som vi senere skal se, bliver det ham, som efterfølger farfaderen på gården i Skovhuse.

Johannes Jacobsen dør ret ung, omkring de halvt hundrede år, i sommeren 1761. Endnu den 15. juni var han på sit regimentsskriverkontor i Vordingborg, men den 8. oktober indledes der skifte efter ham. — Efter det, vi kan se, var dette dødsfald den største sorg, som ramte hjemmet i Skovhuse, men i sorgen blander sig glæden over, at Johannes Jacobsens yngre broder, som hidtil har været medhjælper på regimentsskriverkontoret, bliver udnævnt til hans efterfølger. Børge Jacobsen, som er ugift, træder ikke alene ind i broderens stilling som regimentsskriver, men også i faderens sted for de mange uforsørgede børn, der så kan fortsætte deres påbegyndte uddannelse og for de mindstes vedkommende forblive i hjemmet fremover.

Er det uden sidestykke i Sydsjælland, at en bondesøn blev regimentsskriver, så er det for det ganske land ukendt, at to brødre, begge bondesønner, afløser hinanden i denne høje stilling, som her omtales.

Jacob Olsens og Inger Joensdatters eneste datter Kirsten var gift 3 gange. I første ægteskab med Peder Ebbesen af Rødstofte, dernæst med Jacob Engel, som var ladefoged på Jungshoved og sidste gang med Ephrahim Schumacher. Gennem disse ægteskaber kom hun til forholdsvis stor velstand, — gården i Rødstofte var Sydsjællands største ryttergård i bygninger —, samt ind i en stor og udbredt slægt“.

Den 7. juli 1759 blev det første guldbryllup, som vi

ved noget om her i Sydsjælland, fejret på den store gård i Skovhuse. I tider, hvor man med rette kunne sige, at „Barselsengen var Kvindens Valplads“, hvor virkelig læge-

St. Olai kirke i Øster Egesborg.

hjælp på landet var ukendt, og hvor man i de mangfoldige tilfælde så ægteskaber — ofte endda meget korte — afbrydes ved dødsfald og nye nødvendige for bedriften indgået, er det at finde et ægteskab, som strakte sig over et halvt århundrede, i sig selv ret bemærkelsesværdigt. Da det nu skete for dette meget kendte, afholdte og ansete

ægtepar, som ydermere havde haft den lykke og glæde at få glansen over sig og hjemmet ved børnenes store fremgang, så er det ikke mærkeligt, at mindet om denne begivenhed, Jacob Olsen og Inger Joensdatters guldbryllupsdag, midt i højsommerens festskrud, gennem kirkebogens optegnelser, er blevet bevaret til nu, 200 år efter. Det har uden for al tvivl været en fest, som ikke alene den store slægt, men også den ganske by, det hele sogn, ja, egn har taget del i.

Festdagen faldt på en lørdag, og det er sandsynligt, at guldbrudeparret med børn og børnebørn samt nære slægt har gjort en kirkerejse til Øster Egesborg. I al fald ser vi, at pastor Ditzel finder anledning til at indføre i kirkebogen, at guldbrudeparret på denne dag „celebrerede deres 50-årige ægteskab“. — Andet end denne optegnelse i kirkebogen og så det, som ligstenen i Øster Egesborg kirkegulv fortæller, er ikke bevaret om denne sjældne fest, så fantasien er her frit stillet.

*

Endnu tre år fik ægteparret at leve sammen i, men den 2. juli 1762 døde Jacob Olsen, 77 år og 8 måneder gammel, og på bryllupsdagen den 7. juli blev han bragt til sit sidste hvilested i Øster Egesborg kirke. — —

Det blev en meget stor begravelse, vel nok den største der nogen sinde er foregået fra denne kirke. Hvor mange, der var „inviteret“, ved vi nu ikke nøje tal på, men da bedemanden fik 2 rdl. eller lige så meget som tjenstedrengens årsløn for at gå bud, må han have været langt omkring og inde i mange hjem.

Kisten, som vor købt i Nyråd har Lorentz Snedker, var sort „sværtet“, og der var købt „Flor og sørgetøj for 8 rdl. (2 køers værdi). Graveren fik 3 mark for sit arbejde med at bryde kirkegulvet op, og som klokker tjente han det samme ved at ringe til begravelsen. Pastor Ditzel fik 10 rdl. for at forfatte og holde en ligprædiken, og degnen Spleth fik 4 rdl. for at synge (i værdi henholdsvis en brun 12-års hoppe og en grå 8-års ko). Under mange skift og

vel af noget nær lige så mange hold bærere — slægt, venner og byfæller — blev Jacob Olsen båret fra Skovhuse til sin grav i Øster Egesborg kirke. Før og efter var der gravøl i hjemmet. Hvad der hertil gik med, ved vi ikke i enkeltheder, da hjemmeslaget og gårdens egne produkter selvsagt udgjorde hovedparten, men af indkøbte varer vil vi hæfte os ved „8 Bouteiller rød Vin à 2 mark og 8 Bouteiller fransk vin à 1 mark“ samt „Sukker for 3 mark“. De 16 „Bouteiller“ vin kan tyde på, at der har været gæster med uden for bondestanden, hvad da også har været meget sandsynligt.

Men hjemme i Øster Egesborg præstegård sidder nu efter begravelsen pastor Ditzel og mindes dagen ved at prente følgende i kirkebogen:

1762 Die 7. Juli begravedes Seig Jacob Olsen af Skovhuse, 77 Aar og 8 Maaneder gammel. Og havde denne brave Mand faaet den Naade af Gud at leve i 53 Aars Ægteskab med sin endnu efterlevende Hustru. Han celebrerede derfor dette sit 50ne Aars Ægteskab for 3 Aar siden den 7. Juli 1759, og mærkeligt! nu blev begravet paa samme Dag i dette Aar. Hans Kierlighed og Godgørenhed mod de fattige var stor i Livet, og han ihukom de trængende til sin Død, thi testamenterede han kort før han døde Eet hundrede Rixdaler*) til Øster Egesborg Sogns fattige, som aarligen skal nyde Renten af bemeldte Capital. —

*) Det er ikke Eet Hundrede Rdl. men det er To Hundrede slette Daler som er testamenteret, idet jeg siden blev underrettet af den afdødes Søn selv, Børge Jacobsen.

Straks efter at regimentsskriver Børge Jacobsen havde fået budskabet om faderens død, havde han „ladet Stervboet forsegle alt til Sikkerhed for de umyndige Arvinger og på det, at intet af Boets Ejendele vorde adsplitte“, ved „tvende Mænd Niels Olsen og Christen Sørensen“, som „forfatte en Forretning“ (registrering) til

brug under den kommende skiftesamling. — Som rytterbonde henhørte Jacob Olsens skifte under regiments-skriverens forvaltning, men da Børge Jacobsen jo i dette tilfælde selv var arving, måtte han vige sædet og anmodede amtmanden „Hans Excellence Hr. Geheimeraad von Reitenstein“ på Beldringe om at ville foretage dette.

Den 3. august blev den berammede dag, hvor von Reitenstein havde sendt sin fuldmægtig Søren Engelbreth til Skovhuse for sammen med vurderingsmændene, Niels Boesen fra Viemose og Olle Poulsen fra Sageby, at indlede skifteforretningen.

Og så er vi på Jacob Olsens ryttergård i Skovhuse, hvor vi følger fuldmægtig og vurderingsmænd på deres rundgang under vurderingen af det store og rige bo, følger dem fra dagligstue til øverstestue og er med i kamre og kældre, i rullestue og på lofter. Det er for et nutidsmenneske som at vandre gennem et udsøgt og vel indrettet egnsmuseum. Vi modtager et stærkt indtryk af gammel fin bondekultur, som naturligvis er langt stærkere og af en helt anden karat her, hvor der er levet mellem de mange smukke ting, end det er muligt for et museum at give os det i dag.

Hvor er her dog en overdådighed af sølvbægre, sølvskeer og krus med sølvlæg, og her er masser af tin- og kobbertøj for ikke at tale om, hvad der findes i køkkenet af bliktøj og jernfang. Alene dette, vi her summarisk har nævnt, vurderer mændene til nærved den dobbelte værdi af gårdens — ellers meget store — besætning. Og hvad var her så ikke af møbler: Dragkister — endda en med indlagt arbejde — lågkister, egeskabe, askeborde med og uden „slag“, vråskabe og pyramide. Jacob Olsen har haft to standure — „Slag-Uhre“ — hvoraf det ene er i grønmalet „Futteral“ (3 gode køers værdi). Der er senge med omhæng, spejle (sjældne ved denne tid) og skilderier (også noget usædvanligt i en bondestue). — Men vi kan ikke fortabe os i detaljer i dette store hjem, men må holde os til det summariske og nu og da nævne noget i flæng,

og her vil det stærkest hæfte os, som fortæller noget om den afdøde. Der er nu først hans „Agat Signet-Ring af Guld“ (værdi en rødhjælmet ko på 12 år). En signetring var i sig selv en uhørt sjældenhed hos en rytterbonde, og så tilmed af så stor værdi. Hvad skulle en bonde, som sjælden så kongens mønt, også bruge en sådan til, — men Jacob Olsen havde ret ofte haft brug for den, under sine handler, sine formynderskaber og sine ikke ubetydelige udlån af pengemidler. Han havde således forstrakt Præstø borgerskab med et lån på 530 rdl., og i Frenderup mølle havde han endog 770 rdl. indestående, ligesom „de trende Huse i Vordingborg, hvor Jørgen Ambrosius boede“ var sat i pant til ham for 66 rdl. og 4 mark, — alt blot for at nævne eksempler.

Men vil vi se Jacob Olsen for os, så er her hans tøj. Hans stadstøj var en „hvidgrå Klædeskjole med Vest“ samt en „brunagtig“ dito, medens hans hverdagsdragt var en „blakket Klædeskjole“ og til begravelser eller anden fest havde han „en sort Kjole med Vest og Bukser“. Endvidere havde han et meget festligt klædningsstykke: en vest med 25 sølvknapper (= en ko i værdi). — Endelig fandtes der i Jacob Olsens garderobe noget meget sjældent, noget vel ingen rytterbonde i Sydsjælland havde magen til: en sølvringet spadserestok, — „et spanskrør med sølvring“. — Det er meget sandsynligt, at vi her har guldbrudegommen fra sommeren 1759 for os: Hvidgrå klædeskjole, vest med sølvknapper, agat signet-guldring på fingeren, støttende sig til den sølvringede stok. — Nej, det er sandelig ikke „Jeppe på Bjerget“, vi her har for os, selvom det også må indrømmes, at Jacob Olsen heller ikke kan stå som den typiske rytterbonde ved denne tid.

Men vurderingsmændene går videre. „6 nye lommetørklæder“, siger de (undervurder endelig ikke deres værdi, der skulle nemlig på det nærmeste 2 årssvin til for at betale dem). Og så står vi ved Jacob Olsens bogsamling, — hvis vi kan bruge dette navn om de 5—6 bøger, han havde. Der var først bibelen og en huspostil, dernæst Rosenkrantz'

ligprædikener og endelig et par bøger af religiøst indhold. Nej, det var naturligvis ikke noget bibliotek, men hvor mange kunne overhovedet læse dengang, og af disse igen ejede få eller ingen en bog.

I kældergangen opbevarede Jacob Olsen sit rejse-udstyr: Støvler, kapper, paladsker, „Sadel med Chabaraqe“ og bidsel. Ligesom datidens rytterbønder har Jacob Olsen uden tvivl været en øvet rytter. Korte som lange rejser foregik sædvanligvis på hesteryg, men når Inger skulle med, og det har været ret hyppigt efter kirkebogen at dømme, ligesom vi tør gå ud fra, at dette ægtepar hver søndag trofast har gjort turen fra Skovhuse til Øster Egesborg kirke, så har det været med vogn, og Jacob Olsen havde sit vogntøj — som alt andet — i særdeles god stand. Han havde således to „nybeslagne Vogne med sorte Fadinger“, og de blev kun brugt til rejsebrug, men til gårdens drift havde han „tvende Færrits-Vogne med Høsthauger“ foruden en gammel vogn til markbrug. Han havde kunnet pløje med to plove og havde haft 3 harver, men derimod ser vi hverken noget til tromle eller slæde — måske har vi overset dem.

Jacob Olsens besætning var som ventelig meget stor: 13 køer, 2 tyre, 5 stude og 4 kalve. En sand Noas ark i kulører og aftegninger. Men hans hestebesætning var det mest overvældende. Der var 15 ialt, og vurderingen viser, at det var udsøgte og meget værdifulde dyr. 2 af hopperne havde føl, og der var en „blakket Hingst paa 5 Aar“ samt en 2-årig „Vrinsker“. På denne og føllene nær var samtlige heste „drætfærdige“, og vurderingen lå derefter. 4 blev således ansat til 30 rdl., eller hver for sig lig gårdens samlede svinebesætning, som var på 25 stykker, hvoraf de 13 endog var 3-årige svin. — Der var 19 moderfår, som vurderingsdagen endnu gik med 9 lam.

Jacob Olsen havde også været bi-mand, idet han havde 8 stader (værdi 2 køer), og han havde som alle andre her

på egnen en stor frugthave, hvoraf der dette år blev solgt frugt for samme værdi, som de 19 får med lem ansattes til.

*

Som ventet var fæstegårdens bygninger i yderst velholdt stand, så man i skifteprotokollen kun havde at indføre, at „Husene var overset, og at disse fandtes i en saadan Tilstand, at man ikke med lovlig Føje kunde paabyde Stervboet at ansvare nogen Bygningsfæld“.

Om selve driften, det daglige arbejde og herunder bygningernes vedligeholdelse, kan der kun siges, at Jacob Olsen selvfølgelig ikke i mange år havde fulgt efter en plov eller gået med sædeløb. Alene hans høje alder forbød jo dette, men at alt er gået efter hans ånd og vilje, kan ikke betvivles. Hele driften var dog nu i denne sommer, 1762 overladt til avlskarlen Peder, som sammen med en anden karl og en tjenestdreng klarede det daglige, men ved høst og andre særlige lejligheder havde man lidt løshjælp. Lillepigens måtte tage sig af malkningen, men var nu omkring Jacob Olsens død og begravelse, hvor hendes medhjælp inde var påkrævet, blevet afløst af Maren Stages, som 2 gange om dagen var gået til kørerne på overdrevet. Det havde varet i 7 uger, og hun havde fået $\frac{3}{4}$ skilling om dagen for det, men i høsttiden, hvor hun havde hjulpet til i 9 dage med at rive hø, havde hun fået 4 skilling om dagen, og da kornhøsten kom, var hun også med at binde i $4\frac{1}{2}$ dag, og det havde hun fået 6 skilling i dagløn for, endelig havde hun været med i 2 dage at strø gødning. — Maren Stages boede i et hus i byen, som Jacob Olsen ejede, og arbejdsdagene gik derfor i mellemregning af på huslejen.

*

Under hele sommerens omvæltning, Jacob Olsens død og begravelse, den påfølgende registrering, og under første skiftesamling, har vi ikke hørt om eller set mindste glimt til Inger Joensdatter. Det var sønnen Børge, som var hendes lavvæрге, og svigersønnen Ephrahim Schumacher fra Rødstofte, der havde taget sig af alt. Der er meget, der

tyder på, at hun har været af svage kræfter, og det er også sandsynligt, at ægtefællens død har berørt hende så stærkt, at man — hendes høje alder i betragtning — har forudset, at hun ikke havde nogen lang tilværelse at se frem til. Det påbegyndte skifte bliver i al fald ikke fortsat. Der anføres ganske vist som grund herfor, at det ikke kan slutte, førend regimentsskriver Johannes Jacobsens skifte er afsluttet, idet Jacob Olsen som bekendt havde „caveret“ for sønnens oppebørsler, og før det var klarlagt, hvorvidt denne kautionsforpligtelse ville blive effektiv, kunne Skovhuseboets midler ikke opgøres eller komme til udlodning. — Det må her indskydes, at Johannes Jacobsens regnskaber ved den endelige opgørelse var i orden, og at der således ikke herfra faldt fædreneboet noget til last.

Nok er det, at medens Jacob Olsens skifte hvilede, løb året ud — og med dette Inger Joensdatters lange og lykkelige liv. Vi ved ikke hendes nøjagtige dødsdag, men under den 7. januar 1763 indfører pastor Ditzel i sin kirkebog: — „begraves salig Jacob Olsens Enke af Skovhuse, gammel 80 Aar. Prædike“. —

*

Der er ingen grund til at antage, at den sørgefest og det ceremoniel, der i hjemmet, på vejen til kirken og i selve kirken, var forskelligt fra det, vi kender, da egnen sommeren før viste Jacob Olsen en sidste ære. Også Ingers kiste blev sat ned i kirkegulvet ved siden af Jacob Olsens, og både præst, degn og klokker modtog deres offer i samme mål, som de havde nydt den 7. juli året før.

Også ved denne lejlighed var indkøbt sørgeflor, men ved mindefesten i hjemmet bagefter synes der ikke at have været vin på bordet, hvorimod der var indkøbt „en Top hvidt Sukker og 1 Pund Kaffebønner“ — sjældne og dyre varer — og sikkert beregnet på de mange kvinder, som man kan tænke sig var mødt frem ved denne lejlighed, mange af dem for at sige Inger en sidste tak for trøst og hjælp i barselnød. — Der var også indkøbt 5 lispund

oksekød, uden at vi heraf tør slutte os til gæsternes antal, idet gårdens egen leverance jo ikke er kendt.

*

Den 15. januar afholdtes registrering i boet, hvor de to arvinger, regimentsskriver Børge Jacobsen og rytterbonden „Monsignør Ephrahim Schumacker“ selv var tilstede. Man enedes om at lette delingen ved at stille alt i boet til auktion, og at denne skulle afholdes på gården „den 28. Januar og følgende Dage“. — Vi har ikke søgt nærmere oplysninger om denne auktions forløb, muligvis findes intet bevaret herom, men vi kender jo, hvad der skulle sælges fra „eftersynet“ under registreringen, og nok er det vel også for at vide, at alt, hvad dette ægtepar havde samlet gennem et langt liv, nu her sidst i januar 1763 atter skulle spredes for alle vinde. Mange gamle ting står måske endnu rundt om i Sydsjælland på gårde og i byer, som stammer fra Jacob Olsens og Inger Joensdatters hjem i Skovhuse.

Nej, vi kender ikke auktionen, eller hvor mange dage den varede, men vi ved derimod, at den indbragte 1310 rdl. 4 mark og 10½ skilling. Vil man omregne fortidens penge til nutidsmønt, kan det selvsagt ikke lade sig gøre ved f. eks. at sige, at 1 rdl. er lig 2 kroner. Vil vi vide noget om pengenes virkelige værdi, om deres købekraft, må vi omregne fortidens mål i varer såsom jord, korn, kvæg, arbejdsydelse eller lignende og så atter se, hvad det koster i dag. Vi har hidtil i denne historie holdt os til besætningsstykker som måleenhed. En jævn god ko var således anslået til en værdi af en 4—5 rdl., og en hest kunne i værdi svinge fra 10 til 30 rdl., et får kostede 1 rdl., og et 3-årigt svin kunne indbringe godt 1½ rdl. —

Omsætter vi auktionsbeløbet, som kom ind her i Skovhuse til køer af almindelig vurderingspris omk. 1762, så kunne man altså få en herregårds besætning på 300 for de penge. Valgte man derimod at købe heste for beløbet, var det muligt at få omkring 45 1. klasses heste. Vi når vel ikke nogen nøjagtig omregningsværdi herved, men vi

opnår, at enhver kan indse, at man ikke kan knipse de 1310 rdl. væk ved at sige, nå—nå altså en 2600 kr.

*

Men det var jo kun auktionsbeløbet, vi her fik. Der-til skal så lægges obligationer, udestående fordringer samt alt, hvad der var bortsolgt fra gården af frugt, korn og kvæg, så det samlede indtægtsbeløb kom herved op på 3335 rdl. 2 mark og $2\frac{1}{2}$ sk., mod udgifternes 430 rdl. 4 mark og $1\frac{1}{2}$ sk. Ved den endelige udlodning blev herefter en broderlod på 1250 rdl. og $1\frac{3}{5}$ skilling, medens en søsterlod måtte nøjes med det halve eller 625 rdl. og $\frac{4}{5}$ skilling.

*

Vi har ingen oplysninger om, hvornår gravstenen, som endnu ligger i Øster Egesborg kirkes midtergang over ægteparrets gravsted, blev lagt på plads; vi ved ikke, hvem der huggede den, og hvem der bekostede den, og heller ikke, hvem der formede de smukke mindeord, der står på den. Der kan dog næppe være tvivl om, at det må være sønnen Børge Jacobsen, ligesom det også er naturligt at gå ud fra, at han og søsteren i Rødstofte har bekostet den. — Den kan tidligst være lagt på plads hen i sommeren 1763. Kun een ting fortæller stenen, som vi ikke vidste i forvejen fra andre kilder: at de tre børn og børnebørnene, tilsammen 28, var samlede i Skovhuse den 7. juli 1769. Da vi ved, at Johannes Jacobsen havde 8 børn, og at broderen Børge ikke var gift, må de 17 stamme fra hjemmet i Rødstofte, her rimeligvis børnebørn medregnet. Angående de 200 sld., som „til evig Erindring“ blev testamenteret Øster Egesborg sogns fattige, som årligt nyder renterne deraf, så er det jo ejendommeligt, at man kun kender noget til dem i sognet de første 100 år, men ikke de sidste. Det må kunne oplyses på stedet.

*

Men tilbage til Skovhuse i 1763, hvor livet fortsat skulle gå sin gang på gård nr. 4 og 6, som altså måtte have ny fæster. Her var to instanser, som skulle tale med: regimentskriveren på ryttergodsets vegne vedrørende de „øde

Jorder“ af hartkorn 3 td. og 2 skp., og så kirkesessionen for den gård af hartkorn 2 td. 6 skp. 3 fjk. og 1 album, som Jacob Olsen havde siddet med i de mange år. Regimentsskriveren holdt på, at „dette års høst tilfaldt arvingerne“, idet jorden jo var drevet og tilsået på boets regning. Men på de vilkår, så det ikke ud til, at der var liebhavere, hvorfor kravet da også frafaldes, og skiftet sluttede den 24. oktober 1763.

*

Men den store og veldrevne Skovhusegård gik ikke ud af slægtens besiddelse i denne omgang, idet kirkesessionen, som den 7. juli 1763 afholdes på Beldringe under amtmand Christofer von Reitenstens forsæde, tilsiger „Mentz Jacobsen Fæste paa den Kirkegaard i Skovhuse, som hans Farfader Jacob Olsen har haft i Fæste udi 53 Aar og paa-boet. Hartkorn 2 Td. 6 Skp. 3 Fjk. 1 Alb. Besætning og Inventarium ved Stedet anskaffer den fæstende selv, men for Hoveri svares lige som hidtil. Til Indfæstning svares 25 Rdl.“ — Fæstebrevet underskrives af von Reitenstein, von Holstein og provst L. Terpager (Mern). — For de to øde jorder under ryttergodset må Mentz betale 10 rdl. i indfæstning. — Disse indfæstningsbeløb viser, hvilken værdi man har tillagt denne gård. Gennemsnitsindfæstningen på ryttergodset ved denne tid var omkring 8 rdl., og når det så huskes, at der hverken var besætning eller redskaber på gården, må de 35 rdl., det kostede Mentz Jacobsen at overtage farfaderens gård, siges at være noget usædvanligt.

*

Hermed er Jacob Olsens og Inger Joensdatters historie så fortalt. Meget, meget mere ville vi gerne have haft at vide om dem selv og om deres liv, men når vi så husker, at det snart er 300 år siden disse mennesker blev født, så er det jo alligevel opløftende — og også tankevækkende — at se, hvor meget der endnu er bevaret og endnu lever om dem. Ligstenen med uddrag af deres livshistorie ligger endnu „urørt“ på sin plads i Øster Eges-

borg kirkes midtergang, og selv om mange generationers tråd som sagt har slidt den ned til ulæselighed, vil den dog fremover bevare mindet om Sydsjællands mest ansete rytterbonde og om det afholdte ægtepar i Skovhuse.

Gamle grave ved Øster Egesborg kirkegårds vestre mur.

EFTERSKRIFT.

Og nu sidder jeg så her i Øster Egesborg gamle kirke den 7. juli 1959. — Jeg har gjort en pilgrimsrejse her-
ned for at stå ved Jacob Olsen og Inger Joensdatters grave. Jeg sidder måske netop i den samme kirkestol, hvor de sad, søndag efter søndag, og hvor de muligvis også sad på deres store festdag den 7. juli 1759 sammen med deres store og dygtige efterslægt. — Lige over for mig hænger præsternes vitæ-tavle, og jeg læser: Hans Ditzel 1759—1768 — og ønsker, at jeg havde hans ligprædiken over hver af de to. Den ville have fortalt mig meget, som jeg nu kun må gætte mig til. — —

På vejen gennem Skovhuse og videre hertil over Tol-

strup har jeg taget en buket roser indflettet grøfttekantens vilde flora med hertil som en hilsen fra deres hjemby — og en hyldest fra en efterslægt. Varsomt løfter jeg så meget i den tunge løber, som dækker midtergangen og hermed gravstenen, og læser, hvad der endnu er synligt af de to's navne — og lægger min blomsterhilsen.

KILDER:

Vordingborg og Øster Egesborg sognes kirkebøger.

Vordingborg Rytterdistrikts Jordebogsregnskaber 1718—1774.

Jordebøger, fæstedsdesignationer, skifteprotokoller samt tingbøger.

BLIKKENSLAGEREN

SVEND. — PAA VALSEN. — MESTER.

DEN 22. OKTOBER 1834 vandrede en ung Blikkenslagersvend *Peter Christian Christensen* fra Holbæk til Næstved med 2 Rdl. Rejsepenge i Lommen. Det var ikke hans første Vandring, for saa vidt som han allerede den Gang havde fartet viden om i Europa på Haandværkets Vegne og nu havde i Sinde at slaa sig til Ro i Næstved og blive Mester der.

Dertil var han fuldt ud dygtig, eftersom han baade i Tyskland, Østrig og Ungarn havde arbejdet i sit Fag og høstet rigelig med Erfaringer om, hvorledes et godt Stykke Arbejde skulde udføres.

Han var født i København 1802 som Søn af Arbejdsmand Christen Petersen, der da boede i Trinitatis Sogn. Hvad Faderen ellers har givet sig af med, og hvad han har tjent sit Udkomme ved udover at tage løst Arbejde her og der, kan ikke nu oplyses. Faglært var han i hvert Fald ikke, og han syntes i sin Ungdom at være indvandret fra Jylland som yngre Søn af en lille Gaardmand i Hammerum. Nogen stor Formue har han næppe ejet, eftersom Sønnen efter alt at dømme først forholdsvis sent er kommet i Haandværkslære, næppe før sit 18.—19. Aar, og den Omstændighed, at han lærte Blikkenslagerfaget udenfor Københavns eksisterende Lav tyder på, at han har arbejdet enten paa Landet eller i en lille Købstad.

For i det hele taget at kunne blive i Faget og drive det til noget indenfor dette, var det efter den da gældende Næringslovgivning og efter de Regler, som fulgtes blandt Svendene, nødvendigt, at han blev udlært i et saakaldt

zünfftigt Lav, og et saadan fandtes for Danmarks Vedkommende kun i København.

Han kom derfor „i Forbund“ hos Blikkenslagermester F. Rames den 14. Juli 1823 og blev udskreven som Svend den 9. Februar 1824. Det var ikke nogen stor Virksomhed, han var bleven anbragt i, eftersom der foruden ham kun arbejdede en Svend, men til Gengæld var det et af Tidens fineste Værksteder, som hans blev Svend fra. F. Rames var nemlig Blikkenslagerlavets Oldemand og Kaptajn i Borgervæbningen, almindelig anerkendt som dygtig og intelligent Haandværksmester, der baade da og senere betød ikke lidt i de borgerlige Kredse og bl. a. senere tog Del i Styrelsen af den i 1838 stiftede Industriforening i København.

Der har næppe været meget eller stadigt Arbejde at faa i København. Det var Krisetider, hvor ingen havde Raad til at faa noget udført. Dette kan man ogsaa se deraf, at ingen Blikkenslagermester i København havde mere end een Svend i Arbejde, og de fleste arbejdede endda med egne Hænder.

Hvor han har arbejdet i København lader sig ikke nu godtgøre, men vist er det, at han i hvert Fald har været beskæftiget der sine to første Svendear.

Da har Rejselysten eller Nødvendigheden dreven ham som saa mangen anden ung dansk Haandværker paa Vandring til Udlandet, thi der til maatte dengang enhver Svend der respekterede sig selv, og vilde regnes for noget, rejse hen.

Den 28. Marts 1826 stillede han derfor paa Københavns Politikammer og fik for 1 Rdl. 3 Mark udleveret et højtideligt af Politidirektøren udstedt Pas for at rejse til Hamburg. Turen gik først til Holbæk, hvor han opholdt sig en halv Snes Dage for saa at tage videre til Sønderborg, Flensborg, Slesvig, Rendsborg, Glückstadt og til Hamburg, hvor han ankom den 6. Maj 1826.

Hele Rejsen er foretaget til Fods, hvor det har kunnet lade sig gøre, og det er da ikke underligt, at Turen

har taget sin Tid, men den var for saa vidt heldig, som han straks fik Arbejde d. 8. Maj hos daværende Oldermænd for det hamburgske Lav, Joachim Diedrick Meyer.

Det var et meget anset Værksted, han der kom ind i, men det synes ogsaa, at Forretningen har kunnet være tjent med den unge Dansker, thi han blev i uafbrudt Arbejde der i 4 Aar og 4 Uger og bestyrede Virksomheden i lang Tid for Enken efter Mandens Død.

Men det var ikke blot som dygtig Værkstedsleder, han gjorde sig kendt. Ogsaa blandt Svendene i Lavet kom han til at spille en Rolle, eftersom han i Aaret 1829 en lang Tid var Oldgeselle i Svendelavet.

Lavet i Hamburg hørte dengang til de førende. Fra det udgik til hele Nordtyskland og ogsaa til Danmark de Regler, som enhver „ærlig“ Blikkenslagersvend maatte rette sig efter, om han vilde regnes for „gemacht“. Thi uden det vilde det have været umuligt at faa Arbejde og Geschenck de fleste Steder i Tyskland. Ganske vist førtes der store Stridigheder mellem de førende og de ikke som saadanne anerkendte Lav, og det kan af de opbevarede Protokoller ses, at der ofte var Stridigheder og ikke saa faa Gange Spektakler mellem de zünfftige og ikke zünfftige Svende.

Ved en enkelt Lejlighed har vor Oldgesell dog evnet at gyde Olie paa de oprørte Vande, eftersom han en Aften, da man lige skulde til at ryge i Haarene paa hinanden resolut hævede Mødet og slukkede Lysene.

Aabenbart er det hans rolige danske Gemyt, som her har faaet Overtaget, og at han er blevet værdsat, har man Lov til at slutte deraf, at han kun forlod sin Arbejdsplads i Hamburg, fordi Forretningen dér blev ophævet.

I det Vidnesbyrd, han den 8. Juni 1830 fik udstedt af den daværende hamburgske Oldermænd A. St. Kuckkuck hedder det da ogsaa, at han hele den Tid, han har staaet i Arbejde i den Meyerske Forretning „im Geschäft so wire in Sitten und Wandel zurvolligen Zufrieden heit sich gehalten“ Lot.

Nu var der imidlertid ikke mere Arbejde i Hamburg,

og Christensen maatte derfor paa Valsen. I den Anledning fik han i Politidirektionen udstedt en Vandrebog, hvor hans Signalement beskrives saaledes: Højde 5 Fod 10½ Tomme, Haar: blond, Pande: fri, Øjne: blaa, Næse, spids, Mund: mellem, Skæg: blond, Hage: rund, Ansigt: ovalt, Ansigtsfarve: sund.

Og saa gik Vandringen for sig. Først til Bremen, hvor han synes at have staaet i Arbejde til 9. August, da han faar Visum til Hannover. Dertil ankom han til Fods den 13. s. M., for at gaa til Braunschweig. Derfra den 15. s. M. til Cassel, hvor Ankomsten fandt Sted den 20. s. M. Saa videre over Giessen, den 24. til Frankfurt a/M., den 26., og derfra igen den 28. til Darmstadt, den 30. til Weinheim, 3. September til Engberg, 4. September til Stuttgart, 7. s. M. Augsburg. Efter en lille Afstikker til nogle Smaabyer i Bayern, vendte han tilbage til Augsburg, hvor han arbejdede til 18. Oktober og „betrug sich gut“ som der staar noteret i Vandrebogen. Aabenbart har han i Augsburg øget sin kontante Pengebeholdning, eftersom det staar anført, stadig i Vandrebogen, at han er passeret til München med „Fahrlegenheit“ og uden „Felleisen“.

I München arbejdede han i to Aar til den 25. Juni 1832, da Rejsen gik til Østrig over Wasserburg, Salzburg, Linz til Wien, hvor Ankomsten fandt Sted den 5. Juli 1832, stadigvæk efter Vandrebogens Udvisende forsynet med Rejsepenge. I Wien var Opholdet dog kun kort, idet Turen den 7. s. M. gik videre til Pressburg og Pesth, for den 24. Juli atter at vende tilbage til Wien. Her stod han i Arbejde i 5 Uger hos en Pletterer Macht, hvor han opførte sig, som der staar i Vandrebogen „Geschickt, treu und fleissig“.

Den 18. September 1832 kom han saa over Prag til Teplitz, videre den 20. til Peterswald over Schlesien til Gørlitz, hvor han stod en kort Tid i Arbejde for den 8. Oktober at gaa til Lemba og Zittau, hvor han atter fandt Arbejde fra den 10. Oktober 1832 til 7. Maj 1833.

Der vandredes nu til Dresden, Leipzig, Delizch, hvor han hos Politiet foreviste 5 Thaler, den 17. Maj til Berlin.

Derfra den 20. Maj over Perleberg, Boitzenburg, Bremen til Hamburg, hvor han kom den 31. Maj og den 3. Juni fik Arbejde, der varede til den 28. August, da han fik Visum til København, hvor Hjemkomsten fandt Sted den 3. September 1833.

Det har sin Interesse at følge denne Rejse i Enkelt-heder, fordi den er saa typisk for en Haandværkssvend i Datiden. De smaa Virksomheder kunne efter Sagens Natur aldrig have stadigt Arbejde. De var i Virkeligheden baseret paa Mester alene. og det var kun i Ny og Næ, at han havde Brug for en Svend.

Som Regel var dennes Arbejde paa et Sted aldrig af længere Varighed end højst tre Maaneder, saa maatte et nyt Sted opsøges, og det fandtes aldrig uden efter nøjsommelig Vandring fra By til By, ofte lange Tider igennem forgæves.. Derfor var Svendenes Organisation fuldstændig indrettet paa Vandringslivet og paa at støtte dette, og derfra skriver sig ogsaa de mange nu for os saa underlige zünftige Skikke. Det siger sig selv, at gift kunne en saadan vandrende Svend aldrig være. Først naar Vandrelivet var forbi, var det muligt at blive selvstændig og „forandre“ sig, som det hed i Datidens Sprog.

Om nu vor C. P. Christensen har haft saadanne Ideer efter Hjemkomsten til Fædrelandet faar staa hen. Det visse er, at han straks efter Ankomsten til København tog til Holbæk, den By hvor hans Udenlandsrejse begyndte. Der arbejdede han over et Aar hos Blikkenslager Willhøft „tro, flittig og ordentlig“ som det hedder med de sædvanlige Anbefalingsord. Om hvad der saa har faaet ham til at rejse til Næstved, tør vi foreløbig kun gisne.

Det sikre er imidlertid, at han den 29. Januar 1835 har aflagt Mesterstykke, og at han den 31. Oktober s. A. blev antaget som Borger og Blikkenslagermester i Næstved Købstad.

Sandsynligvis har han ogsaa i Næstved fundet den Kvinde, der skulle blive hans Hustru, nemlig Nicoline Christensen, f. Willadsen, thi ligesaa sikkert er det, at de den 24. November holdt Bryllup.

Hans Arbejde er sikkert gaaet støt og roligt, og hans Position er blevet fæstnet i Aarenes Løb, saaledes at han henholdsvis 1850 og 1855 af Postmester, Justitsraad J. N. Witte kan faa Skøde paa den Ejendom, der endnu indehaves af Slægten, daværende Matr.-Nr. 212 og 215 paa Købmagergade.

Overtagelsen fandt allerede Sted 1847 i Henhold til en den 9. September afsluttet Kontrakt. I Købet medfulgte ikke det lille Stykke Havejord, som senere kom til. Det brugtes den Gang af det militære Sygehus.

Købesummen var 2400 Rdl. og afvikledes saaledes: Ved Kontraktens Underskrift betaltes 400 Rdl. Overtagelse af Prioriteter Rest 825 Rdl. deraf 275 Rdl. til Gisselfelt Kloster og 550 Rdl. til Jomfruerne Korn. Resten af Købesummen skulde betales 11. Dec. 48 med 800 Rdl. og 11. Juni 49 med 375 Rdl.

Ordningen af denne Købesum viser, hvor støt Udviklingen allerede den Gang var foregaaet i Forretningen.

Ved H. P. Christensen.

Forretningens videre Historie.

Peter Chr. Christensen overdrog Forretningen den 17. Februar 1873 til sin Søn Julius Christensen. Selv døde han i 1885.

Julius Christensen førte Forretningen videre til sin Død i 1895, hvorefter hans Enke drev Forretningen videre til 31. December 1904 under Navnet *Julius Christensens Enke*. Forretningen overtoges derefter af Julius Christensens Søstersøn, som var blevet adopteret i sit 4. Aar af Julius Christensen og hans Kone, som var barnløse.

Den nye Overtager, H. P. Christensen, drev forretningen til sin Død 1946, først under Navnet H. P. Christensen, Julius Christensens Eftf, fra 1939 sammen med sin Søn Knud Christensen, og under Navnet H. P. Christensen & Søn. Den 31. Oktober 1935 fejrede forretningen sit 100-Aars Jubilæum og kan saaledes i 1960 fejre sit 125 Aars Jubilæum.

Ved Knud Christensen.

DANSK HISTORISK FÆLLESFORENING

Foreningen er en sammenslutning af 32 historiske amtssamfund og foreninger, 102 museer, 49 arkiver og biblioteker samt 25 by- og amtsråd. Enkelt-personer kan ikke blive medlem. Foreningen fejrer 19. oktober 1959 sit 50 års jubilæum. Foreningens første formand var professor *Camillus Nyrop*, som for valg stillede den betingelse, at det kun skulle gælde for eet år. Han forblev dog 2 år på posten og er derefter blevet efterfulgt af prof. *Hans Olrik* fra 1911—20, prof. *Fabricius* fra 1920—41, nationalmuseumsdir. *Nørlund* 1941—50, og siden af landsarkivar *Hvidtfeldt*.

Der holdes et årligt repræsentantskabsmøde på skiftende steder i landet. Vort samfund har været repræsenteret her i det meste af foreningens levetid. På disse møder drøftes, hvad der i årets løb er gjort, og hvad der videre kan gøres for at pleje medlemmernes tarv, et arbejde som stadig udvides. En af de vigtigste opgaver er at opnå størst muligt statstilskud til amtssamfundene, og til specielle historiske litterære formål. Som grundlag for tildelingen af de årlige tilskud til amtssamfundene har undervisningsministeriet valgt medlemstallets størrelse.

Det må altså være et incitament for de enkelte samfund til at hverve medlemmer, men fordelingsmåden virker forsåvidt uretfærdigt, som det er de mindste og mest trængende samfund, som får mindst tilskud.

Foreningen lægger stærk vægt på at fremme det lokalhistoriske arbejde, bl. a. sognehistorie, og har med henblik herpå oprettet en gratis konsulentvirksomhed, der særlig har givet svar på konkrete spørgsmål, givet oplysning om kilder og af og til foretaget gennemlæsning af manuskripter. Henvendelse sker til konsulenten, Landsarkivet, Viborg.

Foreningen har tidligere årligt uddelt en præmie på 300 kr. for en særlig værdifuld årbogsartikel, men er nu gået over til at bedømme 3 års produktion ad gangen og at give en præmie på 1000 kr. Den uddeles første gang 1959.

Foreningen har nedsat adskillige udvalg med specielle formål f. eks. indsamling af arkivalier fra private hænder, bl. a. lavsarkivalier, som ofte er endt upåagtede hos private. Der er oprettet et landsudvalg for indsamling af gamle fotografier. Det arrangerer lokale udstillinger, hvoraf den første afholdtes på Næstved museum.

Der kom meget frem både af gamle prospekter, gruppebilleder og portrætter, og meget heraf blev af ejerne overdraget Næstved museum og er således tilgængeligt fremefter for offentligheden. Museet modtager med glæde stadig sådant materiale. I denne forbindelse skal det anbefales på bagsiden af såvel gamle som nye billeder at notere år og dato for billedets optagelse, og hvad eller hvem det forestiller — selvom man ikke agter at afstå disse. Der skaffes også jævnlige medlemmerne af amtssamfundene mulighed for erhvervelse af historiske værker til favørpris, somme udgivet af foreningen, som den nu udsolgte „Håndbog for danske lokalhistorikere“.

Endvidere udgiver foreningen et tidsskrift „Fortid og Nutid“, som bl. a. bringer artikler om arkiverne og deres indhold og anvisning på, hvorledes man kan udnytte disse ved lokalhistoriske studier. Tidsskriftet bringer oversigter over årets nyudkomne historiske litteratur og fyldige anmeldelser med oplysning om indholdets karakter.

Som et eksempel fra sidste år kan nævnes en artikel af *Gunnar Olsen*, Dansk landbrugshistorisk litteratur 1952—58. Artiklen giver rig oplysning om nye kilder til studiet af landbrugets og landboforholdenes historie.

Dette tidsskrift kan amtssamfundenes medlemmer erhverve for favørpris.

J. Tidemand-Dal.

HISTORISK SAMFUND FOR PRÆSTØ AMT

Årsberetning.

Ved den ifølge lovene foretagne skriftlige afstemning genvalgte af de den 1. januar 1958 fratrædende bestyrelsesmedlemmer sparekassekasserer *P. E. Andersen* og gårdejer *Albert Schiøler*, Toksværd. I stedet for fhv. skolebestyrer *Bo Bøjesen*, som ikke ønskede genvalg, valgtes overlærer *O. Odderskov*, Fakse.

Bestyrelsen har herefter bestået af:

Arkitekt, m. a. a. *C. J. Tidemand-Dal*, Næstved, formand, og lektor *F. Michelsen*, Næstved, sekretær, som sammen har udgjort redaktionsudvalget, endvidere sparekassekasserer *P. E. Andersen*, Næstved, kasserer, pastor *J. L. Frederiksen*, Stege, lærer *Fr. H. Helum*, Vordingborg, skolebestyrer *A. Rasmussen*, Glumsø, godsejer, cand. jur. *J. J. Jermiin*, Store-Heddinge, gdr. *Alb. Schiøler*, Toksværd, og overlærer *O. Odderskov*, Fakse.

Til revisorer genvalgte kontorchef *F. H. Høyrup*, Næstved, og amtsrevisor *E. Hansen*, Næstved.

Samfundet tæller den 1. december 1958 400 egentlige medlemmer.

Antallet har særlig interesse, fordi statens tilskud udover et fast grundbeløb sættes i forhold til medlemstallet.

For at styrke samfundet økonomisk og dermed dets ydeevne overfor medlemmerne, beder bestyrelsen disse om at gøre et effektivt arbejde for at skaffe samfundet tilgang af nye medlemmer.

Medlemmer, som indmelder mindst 10 nye medlemmer, vil gratis modtage sidste årgang af „Fra Nationalmuseets arbejdsmark“.

*Indmeldelse sker til formanden, arkitekt, m. a. a. C. J. Tide-
mand-Dal, Næstved.*

*Medlemskontingentet er p. t. 7 kr. p. a., hvilket ligger under år-
bogens fremstillingspris og kun muliggøres ved tilskud fra stat
og kommuner.*

*Medlemskontingentet erlægges ved indsendelse af den i årbogen
indlagte giroblanket.*

Regnskabet for 1957/58 balancerede med 6,801.81 kr., og status viste en formue på 14,780,18 kr.

Samfundet udveksler årbøger med 21 danske og 15 udenlandske historiske samfund o. l. og med 8 udenlandske videnskabelige institutioner, medens 4 danske og 2 udenlandske institutioner modtager årbøgerne gratis.

De fra disse institutioner og historiske samfund modtagne publikationer deponeres til udlån i Næstved centralbibliotek, således at medlemmerne kan låne dem der.

De svenske årbøgers indhold er, især i arkæologisk henseende, et værdifuldt supplement til tilsvarende indhold i de danske årbøger.

Styrelsen vil gerne have forbindelse med dyrkere af lokalhistoriske emner inden for amtet og dets byer og oplysning om deres adresser.

I denne forbindelse gøres opmærksom på, at gratis assistance ydes lokalhistorikere af „Dansk historisk Fællesforening“s lokalhistoriske konsulent, arkivar *K. Prange*, Landsarkivet, Viborg.

Samfundet modtager gerne artikler til årbøgerne såvel fra vore medlemmer som fra andre interesserede. Artiklerne må dog have en sådan karakter, at de kan interessere en større kreds. Forfatterhonoraret er p. t. 7 kr. pr. side.

Bestyrelsen er sindet at søge gennemført et hjemstavnskursus i Præstø amt, dersom den modtager tilstrækkelig mange ønsker herom.

Søndag den 7. september 1958 afholdtes sammen med Næstved Kunstforening udflugt til Willumsenmuseet ved Frederikssund.

Inden besigtigelsen holdt maleren *Harald Essendrop* et lille foredrag om Willumsen. Efter besøget spistes den medbragte frokost, hvorefter man kørte til Æbelholt kloster, hvor ruinerne og museet blev gennemgået af dr. med. *Vilh. Møller-Christensen*.

Næstved, december 1958.

C. J. Tidemand-Dal,
p. t. formand.

PRÆSTØ AMTS MUSEER 1957-58

NÆSTVED MUSEUM

Regnskab 1957/58.

<i>Udgifter:</i>	Kr. Ø.	<i>Indtægter:</i>	Kr. Ø.
Lønninger	1.674,20	Tilskud fra undervis-	
Lokaler	5.333,07	ningsministeriet	1.300,00
Samlinger	1.568,60	Tilskud fra amter og	
Inventar	103,09	kommuner	8.800,00
Andre udgifter	1.605,13	Andre tilskud	1.290,00
	kr. 10.284,09	Kontingenter	392,00
		Renter	202,01
			kr. 11.984,01
Overskud at overføre		Overskud overført fra	
til næste år	8.756,85	forrige år	7.056,93
	kr. 19.040,94		19.040,94

Besøget udgjorde 1873, en fremgang på ca. 1500 fra forrige år, hvor der dog på grund af 3 måneders lukning var et særligt lavt besøgstal.

Erhvervelser.

Ved udveksling med andre museer erhvervedes et par sølvgenstande. — Fra ruinerne af herregården Svenstrup (som senere skal omtales) og fra gadearbejder i Næstved fremkom en hel del bygnings- og keramikrester, en middelalderlig spore o. a. Under nedrivningen af Satterups gård i Næstved fik museet bl. a. en døjr.

Gaver og deponeringer.

Af de mange gaver, museet modtog, kan kun enkelte nævnes. Fra boet efter købmand Daase i Næstved fik man en brandmajoruniform fra ca. 1840, et udskåret skrin fra 1698, en sparebøsse fra 1777, en ammebluse o. a. Gdr. Thorvald Larsen, Lindegård pr. Menstrup, skænkede 14 fajancetallerkener, 1 manglebræt, et væve-

spjæld med skaft o. a. Kunsthandler Johan Hansen, Næstved, overlod os en formsten med mandsfigur i relief, mens vi fra hr. Gunnarsen i Odense modtog et klædeskab. Fra boet efter gdr. Chr. Hansen, Brandelev, kom dåbskjole, skjorte, særk o. a. tekstilier.

Erhvervelser og gaver til det by- og egnshistoriske arkiv.

Civilingeniør Svend Arnholtz, Helsingør, overlod arkivet en notesbog, ført af et par eligerede borgere i Næstved omkring 1800. I øvrigt har man fået en del billeder og arkivalier.

Museets virksomhed.

Det har været et meget travlt år, både indendørs og udendørs. Til påske kunne man åbne for fire nyindrettede rum: 4. dragonregimentets mindestue, Næstvedstuen, et rum med genstande til tøjfremstilling o. a. samt landbrugsafdelingen, og i oktober var smedjen og værkstedsrummet sat i stand. Tilbage står nu kun bondestuen, som indtil videre har måttet lukkes på grund af forestående fuldstændig ændring.

Da Nationalmuseet i maj 1957 påbegyndte en undersøgelse af gråbrødreklostrets kirkeruin på Axeltorv i Næstved, hvor der skulle anlægges en underjordisk parkeringsplads, havde vi den glæde at kunne hjælpe til på flere måder. Næstved Museum skaffede arbejdsmandskab blandt gymnasieløvere og stillede redskaber og arbejdsrum til undersøgelsen. Vi erhvervede en del bygningsrester og fik fra Nationalmuseet løfte om en del af de fund, der blev gjort i ruinen. Tre murede grave fra kirken rekonstrueredes uden for museet.

Endnu mens undersøgelseerne på Axeltorv stod på, blev Næstved Museum underrettet om, at der i en have i Vejlø sogn var opdaget fundamenter. Det drejede sig om ruiner af den forsvundne herregård Svenstrup. Der foretoges undersøgelse og opmålinger i det omfang, forholdene tillod. — En mindre opgave forelå ved Holmegård, hvor noget pæleværk var afdækket. — Endelig blev man opmærksom på tilstedeværelsen af en gravkælder under Hammer kirke; kælderen blev fotograferet og opmålt.

F. Michelsen.

KØGE MUSEUM

Årsberetning for 1957—58.

Køge Museum lagde i året 1958 grunden til en meget omfattende restaurering, da besøgstallet stadig er stigende. Det samlede tal var i året 1958 — 8400. Det var også en særlig begivenhed, der dels satte besøgstallet op med ca. 1000, dels skaffede bestyrelsen

betydelige midler til den omfattende restaurering, nemlig byfesten i Køge, der hver dag af de to dage forøgede købstadens indbyggerantal fra 12,000 til ca. 45,000, og som gav museet en ekstra indkomst på 35,000 kr. For 4 år siden havde vi haft et lignende beløb, som var post af en byfest. Vi planlagde da tre ting:

- 1) Vi fik vor ret betydelige sølvsamling, stammende fra køgemestre fra det 15. og 16. århundredetal, samlet i særlige montre. Herfor kunne vi i særlig grad takke vor gamle, nu afdøde formand, arkitekt *Langballe*.
- 2) Vi fik planlagt den nu fuldførte indlæggelse af fjernvarme i hele museets over 30 rum og værelser, så besøgstiden nu også kan udstrækkes til vinterhalvåret.
- 3) I erkendelsen af, at fortidens vogne, dels arbejdsvogne, men også luksuskøretøjer bør bevares til eftertidens af mekanik optagne befolknings beskuelse, planlagde vi opbygningen af en særlig vognport, der blandt andet skal huse den store rejsevogn (lukket) fra Gl. Kjøgegaard (N. F. S. Grundtvigs residens), en karet fra Vallø adelige Stiftelse, der nu også er gået over til at anvende automobiler, der gamle hestetrukne brandsprøjte fra Enderslev, landbrugsvogne m. v.

Endelig har vi fået vort *modstandsmuseum* ikke alene udvidet, men moderniseret under kyndig ledelse.

Museumsgården, der i sin uændrede skikkelse stadig er museets beundrede centrum har også i 1958 været skuepladsen for adskillige historiske optrin og møder og under ledelse af museets sekretær *Erik Jensen* blev der om specialemler holdt flere møder om aftenen i museets lokaler, blandt andet med vor store dragtsamling som baggrund.

Vagn Bro.

MØNS MUSEUM

Regnskab 1957/58.

<i>Udgifter:</i>		<i>Indtægter:</i>	
Lønninger	2.632,63	Tilskud fra undervisningsministeriet til	
Lokaler	5.722,48	montrer	3.200,00
Samlinger	4.231,58	Tilskud fra arbejdsministeriet	2.398,61
Inventar	5.952,56	Tilskud fra kommuner og amt	4.825,53
Andre Udgifter	452,60	Medlemskontingent og entréindtægt m. m....	948,03
	18.991,85		11.372,17
		Overført fra forrige år	8.427,01
Overført til næste år...	2.807,33	Afskrevet på formue...	2.000,00
	<u>21.799,18</u>		<u>21.799,18</u>

Året 1957/58 prægedes af museets flytning fra den gamle præstegård ved kirken til ejendommen Storegade 75 ved Mølleporten. Her på sommeren 1957 begyndte nedpakningen af museums-genstandene, og i begyndelsen af oktober flyttedes det altsammen hen i nye lokaler.

Den nye museumsbygning er den store, gamle købmandsgård fra 1813, fredet i klasse A og sammenbygget med Mølleporten. Den blev underkastet en gennemgribende restaurering, som i hovedsagen fuldførtes i 1957. Bekostningen udgjorde 95.935,29 kr., som tilvejebragtes ved tilskud fra de mønske kommuner, tipsfonden og Det særlige Bygningssyn, endvidere opsparede lejeindtægter fra årene siden 1951, da ejendommen erhvervedes, samt et lån på 45,000 kr. mod kommunegaranti.

Indflytningen begyndte med en plan om, hvor de forskellige ting skulle anbringes, men til sidst måtte flyttemændene simpelthen stille tingene ind, hvor der var plads. Museumskonsulent Halkjær Kristensen udførte et imponerende arbejde med museets indretning, så tingene præsenterer sig på en overskuelig måde og i rette sammenhæng.

Besøget var i årets løb på grund af museets lukning før sæsonens slutning kun på 886, deraf 243 skolebørn.

Samlingerne forøgedes med 71 protokolnumre til 8224, deriblandt en præstetavle fra Stege kirke fra ca. 1759, et meget velbevaret manglebræt fra 1837, en morsom hulske af træ, en dåbskjole og dåbshue af hvid mol, en del korsklæder og anden kvindelig „pyntebeklædning“, samt et af maleren H. C. Christoffersens smukkeste malerier af det gamle Liselund slot. Ud over det registrerede modtoges fra et dødsbo en mængde gammeldags landbrugsredskaber, som venter på Nationalmuseets gennemgang.

J. L. Frederiksen.

SYDSJÆLLANDS MUSEUM.

Regnskab 1957—58.

<i>Indtægter:</i>		<i>Udgifter:</i>	
Kassebeholdning pr. 1/4		Kustodens løn og	
1958	4.851,73	brændsel	2.237,82
Medlemskontingenter	460,00	Tilgæet samlingen ved	
Entreindtægt	2.313,50	køb	966,10
Diverse tilskud	2.954,85	Vedligeholdelse af byg-	
Extraordinært tilskud	5.000,00	ning	476,76
Indvunde renter	312,51	Diverse driftsudgifter..	1.978,22
Diverse indtægter	29,90	Diverse udgifter	113,95
		kr.	5.968,31
		Kassebeholdn. at over-	
		føre til næste års	
		regnskab	9.954,18
	<hr/>		
	kr. 15.922,49		kr. 15.922,49

Byggefonden:

Indestående på bankbog	14.175,22
Indvundne renter 717,59
	<u>kr. 14.892,91</u>

Besøget var 1957 9,763, der fordeler sig således: Skoler i Præstø amt: 22 med 1,772 elever, andre skoler: 31 med 1,781 elever, besøgende iøvrigt 6,219.

Museets samlinger er blevet forøget med 180 numre dels ved gaver og dels ved køb. Af gaver fremhæves smedeværktøj, tækkeredskaber, sølvsmedeværktøj, en række skydeskiver fra Vordingborg fugleskydningsselskab, en sølvske 1782, et lommesolur ca. 1770, en mønsterbog fra Køng væveri og en engelsk fajancekande. Som testamentarisk gave er modtaget bl. a. 2 sølvhovedvandsæg og forskellige broderier. Ved køb er erhvervet en dekoreret kiste fra Svinø, en pynteæske, forskelligt værktøj og husgeråd samt en véløpede med udskåret hestehoved fra Bakkebølle. Endvidere er indkøbt et farvelitografi og 5 tegninger, hvoraf fremhæves en blyantstegning af P. C. Skovgaard af Gåsetårnet fra 1851 samt en tegning af Gåsetårnet fra ca. 1850, formentlig udført af A. Juul.

T. Worsaae.

ÆLDRE ÅRGANGE

af samfundets årbøger kan købes hos samfundet for neden-
nævnte priser; for medlemmer dog med 25 % rabat:

Årgang	1913	Kr.	8,00
—	1914	"	2,80
—	1915	"	6,00
—	1916	"	2,80
—	1917	"	12,00
—	1919	"	2,80
—	1920	"	16,00
—	1924	"	12,00
—	1925—26 à	"	6,00
—	1927—29 à	"	2,80
—	1930	"	10,00
—	1931—36 à	"	2,80
—	1937	"	8,00
—	1938	"	10,00
—	1940—42 à	"	2,80
—	1943	"	6,00
—	1944	"	10,00
—	1945—46 à	"	2,80
—	1948	"	6,00
—	1949	"	2,80
—	1951—52 à	"	2,80
—	1953	"	6,00
—	1954—57 à	"	4,00

Johs. C. Jessen: Præstø Amts Skolehistorie indtil
1830 (samt lærernes biografi) " 12,00

Alle priser er ekskl. porto.

Efternævnte publikationer kan gennem samfundet bestilles
til favørpris: „*Fortid og Nutid*“, udgivet af „Dansk historisk
Fællesforening“, p. a. kr. 10,00 (bogladepris 16,00 kr.)

„*Arv og Eje*“, udgivet af „Dansk kulturhistorisk Museums-
forening“, p. a. kr. 8,50 (bogladepris 12,00 kr.)

„*Fra Nationalmuseets arbejdsmark*“, p. t. kr. 15,00 p. a.
(bogladepris 17,50 kr.)

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
TIVOLI I NÆSTVED ved <i>Svend Arnholtz</i>	93
JACOB OLESEN OG INGER JOENSDATTER AF SKOVHUSE af <i>Holger Munk</i>	150
BLIKKENSLAGEREN ved <i>Knud Christensen</i>	175
HISTORISK FÆLLESFORENING	181
HISTORISK SAMFUND FOR PRÆSTØ AMT, <i>Årsberetning</i>	182
PRÆSTØ AMTS MUSEER	184